

ZGODNJE ODKRIVANJE IN OBRAVNAVANJE OSEB S POSEBNIMI POTREBAMI

Zbornik povzetkov

Portorož
9. in 10. april 2013

XXI. IZOBRAŽEVALNI DNEVI

ZGODNJE ODKRIVANJE IN OBRAVNAVANJE OSEB S POSEBNIMI POTREBAMI

Organizatorja

*DRUŠTVO SPECIALNIH IN REHABILITACIJSKIH
PEDAGOGOVI SLOVENIJE*

*SKUPNOST ORGANIZACIJ ZA USPOSABLJANJE
SLOVENIJE*

V sodelovanju z MINISTRSTVOM ZA IZOBRAŽEVANJE, ZNANOST IN ŠPORT.

Naslov

ZGODNJE ODKRIVANJE IN OBRAVNAVANJE OSEB S POSEBNIMI POTREBAMI -
Zbornik povzetkov XXI. Izobraževalnih dni Društva specialnih in rehabilitacijskih
pedagogov Slovenije in Skupnosti organizacij za usposabljanje oseb s posebnimi
potrebami v Republiki Sloveniji

Izdajatelj

Društvo specialnih in rehabilitacijskih pedagogov Slovenije,
Linhartova 51,
1000 Ljubljana
www.drustvo-srp.si

Skupnost organizacij za usposabljanje oseb s posebnimi potrebami v Republiki
Sloveniji,
Linhartova 51,
1000 Ljubljana
www.sous-slo.net

Organizacijski odbor

dr. Valerija **Bužan**, Karl **Destovnik**, mag. Alenka **Golob**, Katjuša **Koprivnikar**,
Peter **Pal**, Olga **Rupnik Krže**, mag. Marko **Strle**

Urednik

mag. Marko **Strle**

Vsak avtor odgovarja za jezikovno in vsebinsko ustreznost prispevka.

Portorož, april 2013

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

376-056.3-053.2(082)

ZGODNJE odkrivanje in obravnavanje oseb s posebnimi potrebami [Elektronski vir] : zbornik
povzetkov : XXI. izobraževalni dnevi, Portorož, 9. in 10. april 2013 / [urednik Marko Strle]. - El. knjiga.
- Ljubljana : Društvo specialnih in rehabilitacijskih pedagogov Slovenije : Skupnost organizacij za
usposabljanje oseb s posebnimi potrebami v Republiki Sloveniji, 2013

ISBN 978-961-90995-3-7 (Društvo specialnih in rehabilitacijskih pedagogov Slovenije, pdf)

1. Strle, Marko

266082560

Vsebina

Predgovora	6
Early Childhood Intervention – Trends at European Level	8
Zgodnja obravnava v Sloveniji – Ocena stanja in kako naprej	9
Zgodnja intervencija pri razvojno ogroženih otrocih	10
Podpora družini pri zgodnjem učenju otroka s posebnimi potrebami	11
Zgodnje odkrivanje motenj v razvoju in zgodnja razvojno-nevrološka obravnava	12
Zgodnja obravnava v Zavodu za slepo in slabovidno mladino: kje smo in kam gremo	13
Preventivni logopedski pregled 5-letnega otroka (PLP-5)	15
Asertivnost in respozivnost od 12 do 48 mesecev starih slovenskih otrok s tipičnim razvojem, otrok z zaostankom v govorno-jezikovnem razvoju, z motnjo avtističnega spektra, s cerebralno paralizo in otrok z motnjo v duševnem razvoju	16
Preventiva specifičnih učnih težav ob vstopu v šolo: nabor preskusov	17
Moteče vedenje – od kje izvira in kaj početi z njim?	18
Pomen zgodnje gibalne obravnave skozi prizmo raziskovanja na pedagoški fakulteti v Ljubljani	19
Nekatere značilnosti govora, vidno – motoričnih sposobnosti in vedenja otrok, ki so bili v prvem letu vodeni v razvojni ambulanti zaradi motenj mišičnega tonusa in/ali zaostanka v pričakovanem gibalnem razvoju	20
Strokovne kompetence za zgodnjo obravnavo v programih Oddelka za specialno in rehabilitacijsko pedagogiko	21
Zgodnje obravnava - Temelj uspešnega razvoja otroka s posebnimi potrebami	22
Program zgodnje obravnave otrok z motnjami v duševnem razvoju	23
Profil funkcioniranja 5-letnih otrok pred vstopom v šolo	24
Zgodnje odkrivanje in obravnava gluhih in naglušnih otrok	25
Zgodnja pomoč pri gluhih in naglušnih otrocih	26
Uporaba mednarodne klasifikacije funkcioniranja, zmanjšane zmožnosti in zdravja (MKF- OM) pri načrtovanju zgodnje obravnave slepega ali slabovidnega otroka (študija primera)	27
Vloga specialnega in rehabilitacijskega pedagoga v zgodnji obravnavi otrok s posebnimi potrebami	28
Mobilno specialno pedagoško delo v vrtcu	29
Razmišljanje o trenutni situaciji pri delu z otroki s posebnimi potrebami v predšolskem obdobju	30
Otroci s posebnimi potrebami v ljubljanskih vrtcih	32
Zgodnja celostna skrb za predšolske otroke s posebnimi potrebami, ki so v ljubljanskih vrtcih vključeni v program za predšolske otroke s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo	33
Otrocih z okvaro centralnega živčnega sistema in vloga specialno rehabilitacijskega pedagoga	34

Igram se in raziskujem - Družinsko orientiran pristop pri zgodnji obravnavi otrok s posebnimi potrebami	35
Primer dobre prakse uspešnega timskega dela in sodelovanja s starši pri odkrivanju in obravnavi OPP v Vrtcu »Martin Krpan« Cerknica.....	36
Pomen zgodnje logopedске obravnave otrok s posebnimi potrebami	37
Timsko delo pri zgodnji obravnavi otrok s posebnimi potrebami v predšolskih oddelkih s prilagojenim programom v Kranju.....	38
Prehajanje med različnimi programi vrtca – skupno učenje za inkluzivno učenje in življenje....	39
Predstavitev učbenikov in priročnikov za slovenski znakovni jezik.....	40
Frepy - Otrokom prijazna gradiva za razvijanje jezikovnih sposobnosti	41
Zgodnje odkrivanje in obravnava osnovnošolskih otrok s čustvenimi in vedenjskimi motnjami	42
Učenci s težjo obliko čustvenih in vedenjskih težav iz vzgojnega doma na razredni stopnji OŠ Veržej	43
Pozno odkriti učenci z učnimi težavami v osnovni šoli	45
Metode dela z OPP in odkrivanje njihovih težav v občolskih dejavnostih na OŠ Franceta Prešerna Kranj	46
Mali "Zmajčki" v CUDV Draga, enota DC Fužine.....	47
Začeti zgodaj in v ustreznem programu je pogoj za uspeh	48
Kje na poti smo zgrešili smer in kako jo spet najti	49
Smer ⇒ GIBANJE: uporaba preprosta, učinek zagotovljen.....	50
Smer ⇒ SENZORNA INTEGRACIJA: zgodnja detekcija	51
Zgodnje odkrivanje otrok s težavami v razvoju v vrtcu Nova Gorica	52
MLADI ŠPORTNIK – prilagojen športni program za otroke z motnjami v duševnem razvoju v starosti od 2-7 let.....	53
Obogatitvene dejavnosti v predšolskih oddelkih s prilagojenim programom Maribor - primer dobre prakse	55
Terapija z živalmi v zgodnji obravnavi	57

Predgovora

mag. Alenka **Golob**, predsednica DSRP Slovenije

Tema letošnjih izobraževalnih dni Društva specialnih in rehabilitacijskih pedagogov Slovenije je vzniknila iz vsakdanjega doživljanja stiske in trpljenja, s katerima se soočajo strokovnjaki v poklicih pomoči, ko se srečajo z ljudmi, katerih življenjski potek se je kot prelomnica obrnil v popolnoma drugo smer od načrtovane. Starši, ki se jim je rodil otrok, ki je drugačen od pričakovanj, mladostnik, ki je izgubil kompas in smisel življenja, človek, ki je izgubil sluh ali se mu nikoli ni razvil, slepi, ki je tak že od rojstva, ali mu je vid vzela bolezen, poškodba in še bi lahko naštevala primere. Vsi ti potrebujejo pomoč v obliki pravočasne obravnave. Kajti le tako se lahko ublažijo posledice kriznih dogodkov. Le s podporo okolice se lahko življenjska pot posameznika in družine nadaljuje, čeprav se morda za nekaj časa ustavi. Le s pravočasno podporo vodi smer naprej. Uspešna podpora je v veliki meri odvisna od strokovnjakov, s katerimi se ljudje na takih prelomnicah srečajo. Zato morajo biti strokovnjaki dobro usposobljeni. Biti morajo tudi sposobni empatije, občutljivi, pošteni, spoštljivi, sočutni in razumevajoči. Ko vpletenim, pa naj si bodo to starši ali sam posameznik, ki potrebuje pomoč, sporočamo informacije o nastali situaciji in stanju, se je potrebno zavedati, da vsaka beseda šteje. Da šteje tudi tisto, kar ni izgovorjeno. Vse se namreč do zadnjih podrobnosti vtisne v spomin in se nikoli več ne pozabi. Zato je tako sporočanje informacij potrebno vnaprej dobro premisliti in načrtovati.

Obljubimo lahko le tisto, kar lahko izpolnimo. Zato se moramo potruditi, da naredimo največ kar se da. Zaradi tega moramo poskrbeti za visoko stopnjo strokovnega znanja da bomo svoje delo, pa naj gre za diagnostiko, terapijo, učenje, svetovalno delo in podobno opravili na visoki profesionalni ravni. Poskrbeti pa moramo tudi za dobro medsebojno sodelovanje oziroma timski pristop, ki mora imeti absolutno prednost, pred morebitnimi neskladji v mnenjih, močjo strokovnega ugleda posameznega strokovnjaka ali njegovim položajem v hierarhiji.

Zavezuje nas namreč osebna in profesionalna etika.

Letos je bilo prijavljenih veliko prispevkov iz prakse, kar verjetno pomeni, da se v praksi na področju zgodnje ali pravočasne obravnave veliko dogaja.

Vprašanje pa je, ali je to dogajanje sistemsko urejeno, medresorsko usklajeno in resnično dostopno takrat in tam, ko posameznik pomoč in podporo potrebuje. Vprašanje je tudi, ali sta pomoč in podpora ustrezne vrste.

Na nas kot na strokovnjake je, da vložimo vso energijo in znanje v dejavnosti za ureditev tega problema.

dr. Valerija **Bužan**, predsednica SOUS Slovenije

Med strokovnjaki obstajajo v zvezi s pojmom integracija in inkluzija različni pogledi in stališča, ki se oblikujejo že več kot desetletje in pol, pravzaprav od Salamance v Španiji leta 1994, ko je bil na Unescovi konferenci k pojmu integracije vpeljan še pojem inkluzije oz. socialnega vključevanja. Na mednarodni ravni kot tudi na ravni Evropske unije obstaja vrsta konvencij, deklaracij, izjav in resolucij o invalidnosti, inkluziji in posebnem izobraževanju, ki so v podporo nacionalnim politikam vseh držav in nudijo referenčni okvir njihovemu delu. Vemo, da inkluzivno izobraževanje ni statični pojav. Razvijalo se je in se še razvija na različne načine. Številne države so v procesu pregledovanja in spreminjanja svojih politik in zakonodaje.

Zgodnja obravnava kot začetek inkluzivnega pristopa je temelj uspešnega razvoja vsakega otroka, pomembna je tako za posameznika kot za družbo, zato je tudi osrednja tema letošnjega posveta. Bolj je posameznik samostojen, bolj je vključen v družbo, več lahko vanjo tudi prispeva. Otrokom z odstopanji v razvoju pomaga s primernim vodenjem in učenjem razviti njihove pogojene sposobnosti in spretnosti kot osnovo za nadaljnje učenje – brez sistematične pomoči bi se razvile v bistveno manjši meri, kot se lahko. Zajema vsa področja: opazovanje otroka, spremljanje razvoja in opozarjanje na odstopanja v razvoju. Zaradi večplastnosti zahteva še posebej kakovostno timsko delo, dobro komunikacijo, zaupanje med strokovnimi delavci, iskanje skupnih rešitev na podlagi sodelovanja in oblikovanje strategij za zmanjšanje otrokovih težav s ciljem izboljšati znanje in prispevati k osebni rasti. Zgodnja obravnava je tudi prvi korak nudenja podpore in pomoči družini, v kateri se rodi otrok s posebnimi potrebami. Družini omogoča razvoj pozitivnih odnosov, ki bodo pomagali ohraniti ravnovesje, spodbuja socialno vključenost družine in otroka ter ustvarja priložnosti za interakcijo otroka z okoljem.

Posvet bo še enkrat osvetlil sedanje stanje in izpostavil pomen zgodnjega odkrivanja in obravnave na temelju pridobljenih izkušenj, prakse, ki dostikrat pokaže drugačne rezultate, kot so bili predvideni v zakonskih oz. podzakonskih določilih. Tudi v prihodnje mora biti prednostna naloga učinkovita sistemska ureditev zgodnje obravnave otrok s posebnimi potrebami.

V Sloveniji smo že v preteklosti naredili veliko na področju zgodnjega odkrivanja in obravnavanja otrok s posebnimi potrebami, toda končno uresničitev dobro zasnovanega programa lahko onemogoči prilagajanje krizni situaciji v državi. Ne smemo pristajati na krčenje sredstev, ki bi vodilo do slabše kakovosti. Socialna razsežnost inkluzije mora biti usmerjena na sistemske sestavine družbe. Stroka mora prodreti v vsakdanje življenje. To pa je vsekakor proces. Pripraviti je potrebno družbeno klimo, da bo pripravljena na ta korak. Toda družba sama od sebe ne bo zmanjšala prepada med tistimi, ki hodijo v redne šole in redne službe, ter tistimi, ki so drugačni in zaznamovani. Ne mislim samo otrok s posebnimi potrebami, temveč tudi ljudi po poškodbah glave, dementne, dolgotrajno psihično bolne, ostarele ... Nekdo jim vendar mora pomagati. Zgolj stroka brez podpore družbenega sistema ne bo zmogla udeležiti, uresničiti svojih ciljev.

Toda nič se ne zgodi preko noči. Moč valov je vedno v njihovi vztrajnosti.

Early Childhood Intervention – Trends at European Level

Victoria **Soriano**

Evropska agencija za razvoj izobraževanja na področju posebnih potreb

The results of the Agency's work take into account the most recent developments in the field of ECI at European and international level (European Commission, 2010 and 2011; European Parliament, 2011; United Nations, 2006; WHO, 2011) and the Agency analysis has equally been recognised within several key policy documents (for example European Parliament, 2011; European Commission, 2011).

The current trends in the area of ECI highlight a number of key issues. High quality early childhood education and care can make a strong contribution – through enabling and empowering all children to realise their potential – to achieving two of the Europe 2020 headline targets in particular, namely reducing early school leaving to below 10% and lifting at least 20 million people out of poverty and social exclusion. The Europe 2020 strategy cannot be achieved unless all children are given an adequate start in life.

The main priorities and key elements of ECI policies and practice focus upon:

Access to universal and inclusive ECEC: Access to universally available, high-quality and inclusive ECEC services is beneficial for all. ECEC offers the potential for greater inclusion of children with SEN, paving the way for their later inclusion into mainstream schools (European Commission, 2011).

Governance of ECEC: A systemic approach to ECEC services means strong collaboration between the different policy sectors, such as education, employment, health and social policy. This requires a coherent vision that is shared by all stakeholders, including parents, a common policy framework with consistent goals across the system and clearly defined roles and responsibilities at central and local levels (European Commission, 2011).

Quality of ECEC: ECEC services should be designed and delivered to meet the full range of needs of all children: cognitive, emotional, social and physical. Acquiring non-cognitive skills (such as perseverance, motivation, ability to interact with others) in the early years is essential for all future learning and successful social engagement. High-quality ECEC services are complementary to, rather than a substitute for, a strong welfare system (European Commission, 2011).

Child-centred approach: The early years of childhood are critical for cognitive, sensory and motor development, affective and personal development and language acquisition, and for laying the foundations for lifelong learning (European Parliament, 2011).

Engagement with parents: Parents, both mothers and fathers, are equal partners in ECEC. ECEC services should be fully participative, involving all staff, parents and, where possible, children themselves (European Parliament, 2011).

Staff: Staff competences are key to high quality ECEC. The range of issues tackled by ECEC staff and the diversity of the children in their charge requires continuous reflection on pedagogical practice as well as a systemic approach to professionalization of the staff involved (European Commission, 2011).

Zgodnja obravnava v Sloveniji – Ocena stanja in kako naprej

dr. Bojana **Globačnik**

Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta

V predstavitvi bo prikazana ocena sedanjega stanja na področju zgodnje obravnave v Sloveniji in pogled na nekatere aktivnosti, ki so bile narejene v zadnjem obdobju. Ocena bo osredičena na: zdravstveni, socialni in izobraževalni resor. V nadaljevanju bosta izpostavljena načela zgodnje obravnave, ki so v Sloveniji najbolj problematična in ne zagotavljata enakih izhodiščnih pogojev za vse predšolske otroke, ki bi pomoč potrebovali (načelo dostopnosti - krajevne bližine in načelo raznolikosti storitev in podpore).

V drugem delu bodo prikazani potrebni ukrepi in konkretne aktivnosti, ki so oblikovani na osnovi različnih dejavnikov po državi: starši, nevladnimi organizacijami in fakulteto. Kot končni dokument bo prikazana potrebna strategija, oziroma osnove akcijskega načrta za področje zgodnje obravnave, s katerim bi zajeli celotno populacijo predšolskih otrok, ki potrebujejo storitve v okviru zgodnje obravnave.

Zgodnja intervencija pri razvojno ogroženih otrocih

dr. Božidar **Opara**

Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta

Zgodnje otroštvo je za razvoj človeka pomembnejše kot katerokoli drugo kasnejše življenjsko obdobje. Prikrajšanost (deprivacija) v zgodnjem otroštvu je težko popravljiva v kasnejšem življenju. Zgodnja intervencija je nastajajoča, rastoča in pomembna pomoč za razvojno zaostale otroke, otroke z rizičnimi dejavniki v zgodnjem otroštvu in za njihove družine. Zgodnja intervencija ima zelo pomembno preventivno funkcijo, saj: reducira potrebo po specialni edukaciji, večja pričakovanja, višja razvojne in edukacijske cilje, reducira socialno neprilagojenost.

V svetu se pojavljajo različni koncepti zgodnje intervencije. Skupno jim je to, da je individualizirani program bistveni element zgodnje intervencije, ki povezuje medicinski, socialni in edukacijski aspekt.

V Slovenije še nimamo jasne doktrine zgodnje intervencije. Imamo pa različne oblike zgodnje intervencije, ki pa niso konceptualno in funkcionalno povezane.

Podpora družini pri zgodnjem učenju otroka s posebnimi potrebami

mag. Lidija **Kastelic**, dr. Mojca **Lipec Stopar**

Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta

Temeljno načelo skrbi za otroke s posebnimi potrebami v svetu in pri nas je čim zgodnejše odkrivanje otrokovih težav in posebnih potreb in takojšnje zagotavljanje ustrezne pomoči otroku in otrokovi družini.

Otrokove dispozicije določajo tempo in okvirne meje njegovega razvoja. V kolikšni meri bodo meje dosežene in kakšna bo kakovost znotraj teh meja, pa je odvisno tudi od okolja, ki mora zagotavljati ustrezne pogoje učenja. Učenje kot vsako progresivno spreminjanje posameznika pod vplivom interakcij z okoljem predstavlja integriranje procesov zaznavanja, pozornosti in memoriranja. To od okolja terja preiščeno ustvarjanje situacij, v katerih otroku ponuja različne dražljaje, ga usmerja in motivira k njihovem opazovanju in odzivanju. Izbor spodbud mora biti usklajen z razvojnimi potrebami in s tem tudi posebnostmi otroka, prav tako pa mora biti integriran v vsakodnevno življenje družine, ki ima v zgodnji obravnavi posebno mesto. Naš prispevek opozarja na pomen suportiranja družine znotraj procesa zgodnje obravnave, ki lahko otroku od prvih dni življenja ponudi spodbude za učenje. Predstavljamo nekatere ključne vsebinske elemente, ki jih je potrebno vključiti v delo z družino s poudarkom na iskanju in izbiranju naravnih situacij za učenje, ki ob ustrezni strokovni podpori staršem postanejo osmišljene, ciljno naravnane in v otrokove potrebe usmerjene učne situacije.

Zgodnje odkrivanje motenj v razvoju in zgodnja razvojno-nevrološka obravnava

prim. Tatjana **Dolenc Veličkovič**, dr. med.

Osnovno zdravstvo Gorenjske, Razvojna medicina, Kranj

Advanced perinatal care has resulted in a decrease in perinatal mortality and an increase in the number of surviving neonates being at high risk for the developmental disability.

Brain damage can be detected by advanced assessment techniques but they cannot predict the developmental outcome. The most important and powerful tool for early detection of brain dysfunction in young infants is longitudinal clinical observation of the infant in close intervals.

The characteristic syndromes of cerebral palsy appear gradually much later in the child's development, usually not before the six to twelve months of age or even later. After the birth we can assess the quality of the persisting and continuing spontaneously generated movement repertoire (Precht, H.F.R., 1984). Especially important to be evaluated are general movements, breathing movements, eyes movements and sucking and swallowing movements of the infant, not just for the quality but also how they are coordinated between each other. We have to observe the longitudinal developmental trajectory of general movements to the last transformation state into fidgety. Persistently abnormal general movements and abnormal or absent of fidgety characteristics at three months corrected age indicate a serious risk for abnormal development.

The brain damage interferes also with the development of infant's normal postural control in relation to gravity and his ability to interact and communicate with the environment.

The growing dominance of abnormal movement patterns at child's corrected age three months is an absolute indication to start NDT if we should help the child to use potentials of his developing brain to adapt to and to compensate for the brain damage and to help him for a better developmental outcome. Early NDT (adapted for babies) is considered to be treatment, which starts before, or at the age of two to three months (corrected age) that is in the period of fidgety character of general movements before anti-gravity voluntary movements emerge.

NDT (adapted for babies) is in practice a successful approach but we should not think that we can cure a brain lesion or cerebral palsy, or that we can change all cases to only "minimal". If treatment is started before abnormal patterns of movement have become established we can help the child to organise his potential abilities in what for him is the most normal way.

Zgodnja obravnava v Zavodu za slepo in slabovidno mladino: kje smo in kam gremo

Dragana **Žunič**

Zavod za slepo in slabovidno mladino Ljubljana

Uvodni del prispevka predstavlja prikaz napredka in razvoja ter rezultatov na področju zgodnje obravnave na Švedskem, na Nizozemskem ter v Nemčiji (dežela Bavarska) oz. državah, ki so bile podlaga za oblikovanje programa zgodnje obravnave v Zavodu za slepo in slabovidno mladino Ljubljana.

Odsotnost sistemske ureditve na področju zgodnje obravnave slepih in slabovidnih otrok je pripeljala do tega, da smo okviru poskusa Zavoda RS za šolstvo "Delovanje Zavoda za slepo in slabovidno mladino Ljubljana kot Centra za zagotavljanje pomoči na področju inkluzivnega izobraževanja slepih in slabovidnih otrok in mladostnikov " v letih 2010-2012 pričeli s sistematičnim izvajanjem programa zgodnje obravnave. V šolskem letu 2012/13 pa je MIZKŠ za eno šolsko leto odobrilo delovno mesto tiflopedagoga za izvajanje programa.

Danes je v program zgodnje obravnave na Zavodu za slepo in slabovidno mladino Ljubljana vključeno 30 otrok iz vseh koncev Slovenije. Povprečna starost je 3 leta.

Program zgodnje obravnave v Zavodu za slepo in slabovidno mladino je namenjen slepim in slabovidnim, gluho-slepim ter slepim in slabovidnim otrokom z več motnjami v starosti od rojstva do 3 let oz. 6 let ter njihovim družinam in širšemu okolju.

Program otroku zagotavlja pridobivanje ustreznih učnih izkušenj preko različnih senzornih poti (sluh, tip, vonj, vid, okus) ter možnost aktivne interakcije z okoljem, ki je osnova za razvoj kognitivnih sposobnosti in jezika. Močno je orientiran na pomoč, svetovanje in izobraževanje staršev, ki imajo v zgodnjem otroštvu najvidnejšo vlogo pri razvoju svojih otrok.

Vsebina programa temelji na delu s starši in otrokom v obliki individualnih in skupinskih obravnav. V program se vključujejo strokovnjaki različnih področij, kar je odvisno od individualnih potreb otroka. Program dela temelji na uvodni in zaključni diagnostiki ter na individualiziranem programu, ki se redno evalvira. Posebno pozornost namenjamo oblikovanju družinskega načrta.

Osnovna ideja programa je izvajanje zgodnje obravnave v Zavodu in na domu, kar zagotavlja, da se otroku lahko približamo v njegovem naravnem okolju.

Nabor dejavnosti v okviru programa:

- Zgodnje odkrivanje, diagnostika.
- Psihološko svetovanje, pomoč in podpora.
- Družinsko svetovanje, pomoč in podpora.
- Svetovanje s področja okulistike in uporabe optičnih in neoptičnih pripomočkov.
- Priprava in izvajanje individualiziranega programa.
- Usposabljanje staršev, rejnikov, skrbnikov (3 delavnice letno, 1 dvodnevno druženje v centru).
- Usposabljanje in svetovanje vzgojiteljem.
- Vaje vida za ohranjanje in čim boljši izkoristek vidne funkcije.

- Gibalni razvoj otroka.
- Uporaba čutil in njihovo ozaveščanje.
- Razvoj kognitivnih sposobnosti, govora.
- Osvajanje veščin za branje in pisanje.
- Osvajanje pojmov in predstav.
- Razvijanje socialnih veščin in pozitivnih interakcij.
- Razvijanje pozitivnih vedenjskih vzorcev.
- Razvijanje zgodnjih veščin za orientacijo in mobilnost.
- Osvajanje vsakodnevnih spretnosti.
- Timsko delo.

Temeljni cilj programa zgodnje obravnave slepih in slabovidnih otrok v Zavodu za slepo in slabovidno mladino je zagotavljanje petih ključnih elementov, ki so v skladu z Evropsko agencijo za razvoj izobraževanja na področju posebnih potreb:

1. dostopnost oz. razpoložljivost programa
2. krajevna bližina
3. cenovna dostopnost
4. interdisciplinarno delo
5. raznolikost podpornih služb

Program zgodnje obravnave otrok s posebnimi potrebami mora biti sistemsko zagotovljen na nivoju države. Zato je nujno, da se na nivoju države sprejmejo pravne in zakonske podlage, ki bodo urejale to področje.

Preventivni logopedski pregled 5-letnega otroka (PLP-5)

mag. Mateja **Gačnik**, Mirjam **Štok**,

Center za korekcijo sluha in govora Portorož

Nives **Skamlič**, Lilijana **Oberžan**,

Center za sluh in govor Maribor

Uršula **Dular Kolar**,

Zavod za gluhe in naglušne Ljubljana

Uršula **Pintar**,

Zdravstveni dom Ljubljana

dr. Martina **Ozbič**, dr. Damjana **Kogovšek**,

Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani

Logopedi v Sloveniji vrsto let izvajamo logopedске preglede otrok v okviru zdravstvenega sistematičnega preventivnega pregleda pri 5 letih, a sta se tako postopek kot način pregleda med logopedi do sedaj močno razlikovala.

Po večkratnih poskusih poenotenja logopedskih pregledov nam je uspelo uspešno povezati znanje in izkušnje klinične prakse in fakultete, ki logopede izobražuje in oblikovati prvi slovenski avtorski test, Preventivni logopedski pregled 5-letnega otroka (v nadaljevanju PLP-5).

PLP-5 je presejalni test, ki omogoča prepoznavanje otrok, pri katerih je prisotno tveganje, da imajo težave ali motnje na govorno-jezikovnem področju in potrebujejo podrobnejši diagnostični logopedski pregled. Slednji nato odkrije morebitne zaostanke, motnje ali primanjkljaje.

Po načinu pregleda in vrednotenju se PLP-5 razlikuje od večine dosedanjih preizkusov, ki se uporabljajo v podobne namene. Presejalni pregled mora biti kratek, hkrati pa nuditi čim bolj realno oceno. Avtorice smo zato vložile posebno skrb v izbor in oblikovanje testnih nalog in postopkov. Od prvotne zasnove testa do končne oblike smo dve leti načrtovale, preizkušale, dopolnjevale, spreminjale in evalvirale naloge. Vsi testni postopki in naloge so bili posamič klinično preizkušeni, še pred preliminarno raziskavo. Izločene so bile naloge, ki niso zadostile vsebinskim in metrijskim pogojem. Rezultat je vsebinsko veljaven in zanesljiv test, ki je zaradi skrbno načrtovanih postopkov in materialov tudi otroku prijazen in omogoča njegovo optimalno sodelovanje.

V preliminarno študijo smo zajeli 191 otrok, ki so bili na vrsti za redni sistematični pregled pri 5 letih. Na osnovi rezultatov študije in kombinacije teoretičnih postavk ter praktičnih spoznanj so bili izdelani kriteriji ocenjevanja posameznih nalog. Logopedinje, ki so testiranje izvajale, so test ocenile kot dober, pregledani otroci pa so se na testiranje odlično odzivali in bili motivirani za sodelovanje.

PLP-5 ni standardizirano orodje. Namen avtoric je, da v prihodnje test po potrebi nadgradimo, pridobimo norme in ga standardiziramo.

Asertivnost in responzivnost od 12 do 48 mesecev starih slovenskih otrok s tipičnim razvojem, otrok z zaostankom v govorno-jezikovnem razvoju, z motnjo avtističnega spektra, s cerebralno paralizo in otrok z motnjo v duševnem razvoju

dr. Martina **Ozbič**, dr. Damjana **Kogovšek**, Katja **Kokot**, Maja **Šulin**,
Nataša **Kenda**

Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta

Barbara **Penko**

Zavod za gluhe in naglušne, Ljubljana

Sociopragmatične veščine oziroma veščine konverzacije so v otrokovi interakciji in komunikaciji z vrstniki in starši zelo pomembne: tako responzivnost (odzivnost) kot asertivnost (dajati pobudo) so za dvosmerno verbalno in neverbalno komunikacijo ključnega pomena. Sociopragmatične veščine so osnova za učinkovito komunikacijo. Girolametto (1997) je razvil vprašalnik za starše, ki ocenjuje omenjene veščine; Bonifacio in Girolametto (2007) sta vprašalnik prevedla v italijanščino. Za analizo sociopragmatičnih veščin asertivnosti in responzivnosti slovenskih otrok starih od 12 do 36 mesecev smo uporabili slovensko različico vprašalnika. Vprašalnik smo prevedli iz angleščine, priredile ter vzporejale z italijansko različico. Cilj raziskave je opisati sociopragmatične veščine od 12 do 36 mesecev starih otrok (100 otrok) in analizirati razvoj asertivnega in responzivnega vedenja omenjenega vzorca. Ob tem želimo analizirati še podrobneje sociopragmatične veščine in govorno vedenje slovensko govorečih od 20 do 36 mesecev starih otrok z govorno-jezikovnim zaostankom in otrok s tipičnim govorno-jezikovnim razvojem; prikazati pa želimo tudi sociopragmatične veščine otrok z motnjo avtističnega spektra (para dvojčkov, 32 otrok iz predšolske ustanove), ter otrok s cerebralno paralizo (5 otrok), s cerebralno paralizo ter motnjo v duševnem razvoju (5 otrok). Sociopragmatične veščine se med skupinami razlikujejo. Na tak način želimo opozoriti na različne stopnje razvitosti sociopragmatičnih veščin pri otrocih z različnimi razvojnimi motnjami oz. komunikacijskimi ovirami in pomen opazovanja zgodnje komunikacije tudi na nebesednem nivoju.

Preventiva specifičnih učnih težav ob vstopu v šolo: nabor preskusov

dr. Martina **Ozbič**, dr. Damjana **Kogovšek**

Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta

Marjeta **Švigelj**

OŠ Ivana Cankarja, Vrhnika

Ivanka **Bider Petelin**

OŠ Venclja Perka, Domžale

Simona **Ažman**

OŠ Antona Janše, Radovljica

Katja **Repe**

OŠ Ivana Kavčiča, Izlake

Raziskave potrjujejo pomembnost kognitivnega, jezikovnega in perceptivnega funkcioniranja otroka ob vstopu v šolo, zato so različni avtorji razvili instrumente za odkrivanje otrok rizičnih za specifične učne težave že v predšolskem obdobju. V RS nimamo standardiziranih tovrstnih instrumentarijev, število usmerjenih otrok od prvega do četrtega razreda pa se znatno povečuje. Predstavljamo tri raziskave, v katerih smo preverili predopismenjevalne veščine; prva je zajela 60 otrok (5-8 let) in preverila razne veščine fonološkega zavedanja ter branje; potrjuje statistično pomembno povezanost med veščinami fonološkega zavedanja in spretnostjo branja (korelacijski koeficient=0,36-0,70, pri tveganju <0,01). Druga raziskava je pri desetih predšolskih otrocih (5-6 let) preskušala poleg fonološkega zavedanja še druge predopismenjevalne veščine (vidno razločevanje, hitro avtomatizirano poimenovanje; kratkotrajni slušni, vidni, vidno prostorski spomin). Tretja raziskava pa je preverjala povezanost med pomnjenjem melodije in pomnjenjem povedi, in sicer na vzorcu 60 otrok (30 iz vrtca in 30 iz osnovne šole), koeficient Cronbach alfa je pokazal ustrezno zanesljivost obeh testov (0,745 na testu pomnjenja povedi in 0,823 na testu pomnjenja melodije). Rezultati so pokazali, da so otroci v eksperimentalni skupini (ki so dosegali nižje točkovanje na vprašalniku za profiliranje otroka pri vstopu v šolo) na obeh testih dosegli v povprečju nižje rezultate od otrok v kontrolni skupini. Zaradi ugotovljene statistično pomembne korelacije med sposobnostjo pomnjenja povedi in sposobnostjo pomnjenja melodije sklepam, da bi s treningom glasbeno-melodičnega spomina lahko posredno urili tudi spomin na verbalnem področju, ki se v šoli kaže kot zelo pomembna sposobnost za otrokovo uspešno napredovanje. Rezultati kažejo, da so odstopanja pri določenem deležu otrok vidna in torej možnost težave prepoznavna. Vse raziskave ponujajo nabor preskusov, ki jih lahko uvedemo ob vstopu v šolo in na tak način preverimo pripravljenost. Ob slabših rezultatih lahko otroke vključimo v preventivno specialno pedagoško ali logopedsko obravnavo ter v razredu ojačimo delež dejavnosti, ki razvijajo vse zajete veščine. S prispevkom želimo poudariti pomembnost preventivnega dela ter prisotnosti specialnega pedagoga ali logopeda v šoli in vrtcu.

Moteče vedenje – od kje izvira in kaj početi z njim?

dr. Tomaž **Vec**

Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta

Prispevek predstavlja nekaj razmislekov o izvorišnih motečega vedenja ter podaja osnovna izhodišča, kako ravnati, kadar se soočimo z motečim vedenjem. Nastanek, razvoj in vzdrževanje čustvenih, vedenjskih in socialnih težav/motenj predstavlja skozi štiri sklope dejavnikov, povezanih v model SIVI. Težave kot že razvite motnje na tem področju lahko, kot je razvidno iz tega modela, izhajajo iz skupine in skupinske dinamike (S), lahko so povezane s posameznikom (I), njegovimi osebnostnimi, biološkimi in drugimi značilnostmi, lahko izhajajo iz značilnosti in stilov vodenja (V), lahko pa jih oblikuje institucija s svojo specifično kulturo (I).

V prispevku prikazujemo, kako ti sklopi delujejo – ali vsak zase, še pogosteje pa povezani v kompleksno prepleteno celoto – bodisi kot izvori in pospeševalci bodisi kot zaviralci razvoja čustvenih, vedenjskih in socialnih težav/motenj. Model SIVI je možen pripomoček za lociranje pomoči otrokom in mladostnikom s tovrstnimi težavami in motnjami.

Pomen zgodnje gibalne obravnave skozi prizmo raziskovanja na pedagoški fakulteti v Ljubljani

dr. Tjaša **Filipčič**, dr. Damjana **Kogovšek**

Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta

Pomen zgodnje gibalne obravnave za otroke s posebnimi potrebami je bil že večkrat predstavljen v domači (Kremžar, 1992; Kremžar in Petelin, 2001; Filipčič, 2011) in tuji literaturi (Sherril, 2004; Block, 2007). Z zgodnjo in redno gibalno dejavnostjo skrbimo za: skladno razvitost telesa in pravilno držo, razvoj fine in grobe motorike in posledično razvoj drugih učnih področij, zdrav način življenja. Gibanje pomeni razbremenitev in sprostitev, nudi pa tudi oblikovanje pristnega, čustvenega, spoštljivega in kulturnega odnosa do narave in okolja kot posebne vrednote. Tega se zavedamo tudi raziskovalci na Pedagoški fakulteti v Ljubljani, v okviru katere je bilo izvedeno precejšnje število študij, ki so se dotikale zgodnje gibalne obravnave otrok z različnimi težavami v razvoju. Potrebno je poudariti, da smo v vzorec posamezne raziskave vključevali otroke z gibalnimi ovirami, motnjo v duševnem razvoju, otroke z razvojno motnjo koordinacije ter gluhe in naglušne otroke. Cilj pregledno raziskovalnega prispevka je predstaviti glavne ugotovitve teh raziskav, ki imajo tako raziskovalno kot praktično vrednost v razvoju specialno pedagoške stroke.

Nekatere značilnosti govora, vidno – motoričnih sposobnosti in vedenja otrok, ki so bili v prvem letu vodeni v razvojni ambulanti zaradi motenj mišičnega tonusa in/ali zaostanka v pričakovanem gibalnem razvoju

mag. Bernarda **Dobnik Renko**, Nevenka **Zavrl**, Aleksandra **Plut**
ZD Ljubljana

V raziskavi smo ugotavljali povezave med nekaterimi funkcijami govora (govorno izražanje, govorno razumevanje), vidno-motorično integracijo (podrobneje motorično koordinacijo ter vidnim zaznavanjem) in vedenjskimi posebnostmi pri triinpol-letnih otrocih s predhodno ugotovljenimi odstopanji v zgodnjem motoričnem razvoju. Ti otroci so bili zaradi motenj mišičnega tonusa in/ali zaostanka v pričakovanem gibalnem razvoju v prvem letu napoteni v razvojno ambulanto. Dosežke otrok na področju omenjenih kognitivnih sposobnosti in vedenja smo primerjali s skupino enako starih otrok (povprečna starost 41,6 mesece), pri katerih v zgodnjem motoričnem razvoju ni bilo odstopanj.

Rezultati kažejo, da so težave v zgodnjem motoričnem razvoju povezane z vidno – motorično funkcijo in nekaterimi vedenjskimi značilnostmi otrok. Otroci z motnjami mišičnega tonusa v prvem letu življenja so se v starosti 41,6 mesecev statistično pomembno razlikovali od zdravih vrstnikov v sposobnosti vidno-motorične integracije in motorične koordinacije. Razlike med skupinama na področju govornega izražanja in razumevanja se niso izkazale kot statistično pomembne, čeprav je opazna tendenca k boljšim rezultatom v skupini zdravih otrok. Skupini otrok na 5% ravni tveganja napake se nista pomembno razlikovali glede starševih ocen otrokovega vedenja: kognitivnih sposobnosti, čustvovanja, socializacija in prilagoditvenih sposobnosti, čeprav se je za vsa ocenjevana področja otrokovega vedenja nakazovala nekoliko višja izraženost težav v skupini otrok z diagnozo v primerjavi s skupino zdravih otrok. Analiza odgovorov staršev na posameznih postavkah Vprašalnika o otrokovem vedenju kaže, da starši otrok, ki so imeli v prvem letu motnje mišičnega tonusa, svoje otroke v primerjavi s starši zdravih otrok ocenjujejo kot težavnejše na področju vedenja (bolj agresivni, težje upoštevajo navodila, so manj vztrajni pri dokončanju nalog), s težavami na področju motorike (slabše ravnotežje, manj spretni pri rokovanju z žlico ali pisalom, nespretni z žogo, nerodni pri gibanju), imajo težave na področju pozornosti in govorne artikulacije, so bolj umaknjeni vase in imajo posebnosti na področju čustvovanja (žalostni, imajo strahove).

Strokovne kompetence za zgodnjo obravnavo v programih Oddelka za specialno in rehabilitacijsko pedagogiko

dr. Mojca **Lipec Stopar**

Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta

dr. Erna **Žgur**

CIRIUS Vipava

Obstaja širok strokovni konsenz o pomenu zagotavljanja kakovostnih zgodnjih izkušenj za posameznikov razvoj. To še zlasti velja v primeru otrok z odstopanji od značilnega razvoja z namenom izboljšanja obstoječega posameznikovega delovanja in preprečevanja dodatnih težav. V skladu s tem pogledom Svetovna zdravstvena organizacija prepoznava tri ravni programov zgodnje obravnave: raven primarnega delovanja preventivnih programov, ki so usmerjeni v preprečevanje nastanka težav in motenj, sekundarna raven preprečevanja dodatnih težav in motenj ter raven terciarnega delovanja z namenom zmanjšanja posledic obstoječih odstopanj v razvoju. Zgodnja obravnava je zato izrazito interdisciplinarna in zahteva konceptualno usklajevanje med različnimi pristopi in strokami. Zato se ob tem postavlja vprašanje ustreznosti kompetenc različnih strokovnjakov in zagotavljanja teh kompetenc v programih izobraževanja strokovnjakov, ki se v procese zgodnje obravnave vključujejo.

Pričujoči prispevek predstavlja vpogled v pridobivanje kompetenc za zgodnjo obravnavo specialnih in rehabilitacijskih pedagogov, tiflopedagogov ter logopedov-surdopedagogov kot strokovnjakov udeleženih v zgodnji obravnavi znotraj prvostopenjskih in drugostopenjskih programov, ki jih izvajamo na Pedagoški fakulteti Univerze v Ljubljani in v primerjavo teh kompetenc s tistimi, ki jih kot ključne prepoznajo različne organizacije na mednarodni ravni. Razpravljamo tudi o potrebi po določenem deležu poenotnega usposabljanja različnih strokovnih profilov za zagotavljanje njihovega usklajenega delovanja v praksi in hkrati o jasnem razmejevanju specifičnih vlog in nalog, ki jih v zgodnji obravnavi združujejo in različne stroke.

Zgodnje obravnava - Temelj uspešnega razvoja otroka s posebnimi potrebami

Brigita **Nojič**

OŠ Stanka Vraza Ormož

Zgodnja obravnava je temelj uspešnega razvoja vsakega otroka, še posebej pa otroka s posebnimi potrebami. V referatu se dotikam opredelitve duševnega razvoja skozi zgodovino. Že Komensky, Lock, Piaget itd. so bili tisti, ki so še kako zaznamovali razvoj psihologije človeka in opozorili na neizpodbitna dejstva, kaj pravzaprav je pomembno za razvoj posameznika in kako pomembno je zgodnje obdobje razvoja otroka.

O zgodnji obravnavi obstaja veliko teorij in definicij, a vse imajo nekaj skupnega in sicer, da zgodnja obravnava traja od rojstva pa vse do vstopa v šolo. Zgodnja obravnava zajema vsa področja - opazovanje otroka, spremljavo razvoja in opozarjanje na odstopanja v razvoju. Še posebej je to pomembno z vidika starševskega razumevanja, kaj se dogaja z njegovim otrokom. Ugotavljam namreč, da starši in tisti, ki z otrokom delajo ostajajo pogosto sami, nimajo ogovorov na vprašanja zakaj in kako.

Da lahko govorimo o ustrezni obravnavi, morajo za to biti dani pogoji. Le te imamo pri nas urejene z ustrezno zakonodajo, ki pa se žal pogosto spreminja in dopolnjuje, učinki pa niso takšni, kot bi si večina želela. Dogaja se namreč, da praksa kaže drugačne rezultate, kot so bili predvideni v zakonskih in podzakonskih določilih. Ob pregledu stanja v zadnjem delu referata ugotavljamo kar nekaj pomanjkljivosti in nakazujemo rešitve, kako bi lahko to stanje izboljšali ali ga celo popolnoma spremenili. Splošna ugotovitev je, da bi morali področju zgodnje obravnave posvetiti več pozornosti in se ob tem vprašati, ali je danes obravnava res dovolj zgodnja in tudi strokovna.

Program zgodnje obravnave otrok z motnjami v duševnem razvoju

Stanka **Grubešič**

Sistemske urediti zgodnjo obravnavo otrok z motnjami v duševnem razvoju (MDR) bi morala biti pri nas prednostna naloga, saj se kljub določbi Zakona o izenačevanju možnosti invalidov, ta pravna norma pri nas še ne izvaja, oziroma se izvaja samo v okviru nevladnih organizacij (Sekcija za downov sindrom, Zveza Sožitje).

Program zgodnje obravnave (ZO) pomeni celovito pomoč družini otroka z MDR in strokovno obravnavo otroka z namenom, da se družini pomaga pri sprejemanju nove situacije, ki je zanj nastala z rojstvom takega otroka in da se razvijajo otrokove obstoječe sposobnosti. Izvajanje programa ZO omogoča tudi razvijanje pozitivnih odnosov v družini, ki bodo nudili družini ohraniti ravnovesje in srečno življenje, spodbuja pa tudi socialno vključenost družine in otroka ter ustvarja priložnosti za interakcijo otroka z okoljem. V program zgodnje obravnave se vključujejo otroci od rojstva do 7 leta starosti.

Potreba po pisanju Programa ZO je nastala na pobudo Sekcije za downov sindrom, saj so bili pri nas ZO najprej deležni prav otroci z downovim sindromom.

V uvodu bom predstavila načela in cilje programa, nato kako se program uresničuje – vsebine, načrtovanje, izvajanje, člane strokovnega tima, področja dejavnosti in potem še zaključek: zgodnja obravnavo naj se že končno sistemsko uredi za vse otroke z MDR pri nas, zlasti naj se uredi področje financiranja. K reševanju problematike morajo pristopiti vsa 3 ministrstva: Ministrstvo za zdravje, Ministrstvo za izobraževanje, znanost, šport in kulturo in Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.

Profil funkcioniranja 5-letnih otrok pred vstopom v šolo

mag. Aleksander **Vališer**

Center za vzgojo, izobraževanje in usposabljanje Velenje

dr. Martina **Ozbič**, dr. Damjana **Kogovšek**, Jerneja **Novšak Brce**

Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta

Petra **Zver**

Osnovna šola Gustava Šiliha Maribor

Sodobne raziskave in izkušnje v praksi opozarjajo na pomen zgodnjega odkrivanja učnih težav pri mlajših otrocih. Tudi v slovenski logopedski in specialno-pedagoški stroki se povečuje zanimanje za to področje, saj se večja števila odkritih otrok z učnimi težavami (vir: Stat. urad RS 2011). Raziskave kažejo, da se pri mnogih šolskih otrocih z učnimi težavami opozorilni znaki za razvoj učnih težav kažejo že v predšolski dobi. Z ustrezno zgodnjo obravnavo je torej mogoče učne težave že veliko prej napovedati, omiliti ali celo preprečiti.

Že opravljene raziskave kažejo, da so se za hitro, zanesljivo in funkcionalno ocenjevalno metodo izkazali vprašalniki oziroma ocenjevalne lestvice otrokovega vedenja, saj jih lahko uporabimo med izvajanjem dnevnih rutin in raznih dejavnosti v vrtcu in so zato časovno in materialno najbolj ustrezni v programu zgodnjega odkrivanja (Lowenthal, 1998). Rezultati, pridobljeni s pomočjo vprašalnikov, so se celo izkazali za boljše napovedovalce otrokovih bralnih dosežkov kot npr. standardizirani *Metropolitan readiness test*.

Pri predšolskih otrocih oziroma učencih v 1. razredih osnovne šole je potrebno upoštevati dejstvo, da lahko zaradi svojega neharmoničnega razvoja na določenih področjih dosegajo ponekod višje rezultate od pričakovanih, hkrati pa drugod tudi nižje. Lowenthalova (1998) pravi, da je ocenjevanje otrokovega funkcioniranja najbolj relevantno, če ga opravijo vzgojitelji, učitelji v šoli ali starši, saj lahko na tak način dobimo vpogled v otrokovo vedenje v različnih okoljih.

V svetu obstaja precejšnje število testov, ki preverjajo zgolj eno področje (npr. samo veščine branja, pisanja, znanje matematike ipd.), ki je pomembno za otroke pred vstopom v šolo. Po prebiranju domače in tuje literature je bilo ugotovljeno, da v Sloveniji še nimamo standardiziranega instrumentarija, ki bi bil primeren za ocenjevanje veščin in sposobnosti pri predšolskih otrocih, zato je na Pedagoški fakulteti v Ljubljani nastal vprašalnik, s katerim se lahko na osnovi ponujenih trditev preverja otrokova šibka (pozornost, koncentracija, vedenje in uravnavanje vedenja, motorika, komunikacija in sociopragmatika, govorno-jezikovno razumevanje in izražanje, verbalni spomin, grafično vizuoperceptivno področje, percepcija in imenovanje barv, časovna in prostorska orientacija, metaliterarne veščine, predopismenjevalne veščine, grafemsko zavedanje in grafomotorika, predmatematične veščine, metakognicija) in močna področja (spomin, priklic informacij, raven znanja, tempo učenja, zgodnji fizični in jezikovni razvoj, zanimanja za abstraktne sisteme, čustvovanje, smisel za humor, vztrajnost, kreativnost, iznajdljivost in socialne situacije).

Zgodnje odkrivanje in obravnava gluhih in naglušnih otrok

Alenka **Werdonig**, Diana **Ropert**, Nada **Hernja**

Center za sluh in govor Maribor

V Sloveniji je zgodnje odkrivanje okvar sluha pri otrocih že dobro desetletje sistematično urejeno. Presejalni test novorojenčkov, ki ga izvajajo v vseh porodnišnicah, opozori na možne okvare sluha pri novorojenčku. Zgodnja obravnava tako odkritih otrok zahteva povezovanje med posameznimi strokovnjaki iz različnih področij. Medtem, ko na področju medicine potekajo podrobnejši diagnostični postopki, dodelitev slušnih aparatov oz. drugih pripomočkov, so starši z otrokom že napoteni v obravnavo k surdopedagogu. Ta jih nauči rokovanja s slušnimi aparati ter opazovanja otrokovih reakcij na zvok in jih seznanja z ustreznimi pristopi pri vzpodbujanju razvijanja poslušanja pri otroku z okvaro sluha. Surdopedagog staršem, ki se šele soočajo s posledicami okvare sluha nudi tudi podporo s pogovorom, informacijami in usmeritvami k ustreznim drugim strokovnjakom, pomaga pri urejanju ureditve usmeritve za otroka, ipd. Pomembna je tudi pomoč pri navezavi stikov s starši gluhih in naglušnih otrok. V kolikor je le mogoče se oblikujejo tudi skupine staršev s podobno starimi otroci, kjer starši pridobijo znanja s področja razvoja poslušanja in govora, tehničnih pripomočkov, vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami, omogočen pa jim je tudi medsebojni razgovor in izmenjava izkušenj. Razvoj poslušanja in govora pri otrocih, pri katerih je bila okvara sluha zgodaj odkrita ter so bili tudi zgodaj vključeni v obravnavo, je zelo dober. Zgodnja obravnava otrok z okvaro sluha omogoča tudi hitrejšo odkrivanje morebitnih dodatnih težav in posledično hitrejšo organizacijo obravnav tudi na drugih področjih primanjkljajev. Še vedno pa iz sistema zgodnje obravnave izpadejo otroci, ki ob rojstvu niso imeli okvare sluha, pa je prišlo do nje v kasnejših mesecih ter otroci, katerih starši se ne morejo odločiti za zgodnjo vključitev v obravnavo ali celo odklanjajo zgodnjo diagnostiko. V prispevku izpostavljamo prednosti zgodnje obravnave gluhih in naglušnih otrok, pogoje, ki morajo biti zagotovljeni, da so rezultati zgodnje obravnave zadovoljni ter spremembe pri organizaciji vzgoje in izobraževanja gluhih in naglušnih otrok, ki jih zgodnja obravnava povzroči.

Zgodnja pomoč pri gluhih in naglušnih otrocih

Irena **Željan**, Dušan **Kuhar**

Zavod za gluhe in naglušne Ljubljana

Večino gluhih in naglušnih otrok v Sloveniji odkrijemo takoj po rojstvu s presejalnim testom, ki se izvaja v porodnišnicah v zadnjih sedmih letih. Termin »ZGODNJA POMOČ«, ki ga vsi uporabljamo, razumemo na različne načine. Mnogi menijo, da se programi za zgodnjo pomoč gluhim otrokom osredotočajo zgolj na razvoj jezika, komunikacijo med starši in otrokom, socialne spretnosti, testiranja in evalvacije slušnih aparatov in polževih vsadkov, strategije za spodbujanje otrokovega razvoja, itd. V ZGNL menimo, da je v začetnem obdobju še bolj pomembna pomoč staršema ali celotni družini. »ZGODNJA POMOČ« se ponekod imenuje »ZGODNJA POMOČ ZA STARŠE IN OTROKA« ali »NA DRUŽINO OSREDOTOČENA ZGODNJA POMOČ«, ker je v začetnem obdobju še bolj pomemben socialno-emocionalni mozaik, v katerem družina z gluhim otrokom živi. V prispevku predstavljamo program zgodnje pomoči, ki ga izvajamo oz bi ga radi izvajali v ZGNL, ko bodo ustvarjeni pogoji. Ta program spodbuja moči družine tudi v domačem okolju. Poleg posredovanja informacij in spretnosti, ki so potrebne za razvoj jezika in komunikacije, smo pozorni tudi na čustvene potrebe družine v obdobju sprejemanja. Program zajema celostni vidik družinske dinamike ter upošteva individualne razlike med družinami.

Uporaba mednarodne klasifikacije funkcioniranja, zmanjšane zmožnosti in zdravja (MKF- OM) pri načrtovanju zgodnje obravnave slepega ali slabovidnega otroka (študija primera)

Dragana **Žunič**, Sabina **Šilc**

Zavod za slepo in slabovidno mladino Ljubljana

V Evropi se je v zadnjih dvajsetih letih oblikoval koncept obravnavanja otrok s posebnimi potrebami, ki temelji predvsem na prilagajanju ožjega in širšega okolja, ki posamezniku omogoča samostojnejše, neodvisno življenje.

Koncept je podprla Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) v dokumentu Mednarodna klasifikacija funkcioniranja (MKF), zmanjšane zmožnosti in zdravja. (Bojana Globačnik, 2012).

MKF je večnamenska klasifikacija, ki se lahko uporablja v različnih strokah in na različnih področjih. Ugotavljamo, da v tiflopedagoški praksi prihaja v poštev MKF Verzija za otroke in mladostnike, kratica MKF – OM (International Classification of Functioning, Disability and Health-Children and Youth Version - ICF-CY), saj se narava, intenzivnost in vpliv zmanjšane zmožnosti / invalidnosti in različnih zdravstvenih stanj pri otrocih in mladostnikih izražajo drugače kot pri odraslih.

MKF – OM vključuje telesne funkcije in zgradbe, dejavnosti in sodelovanje ter okoljske in osebne dejavnike. Ker uveljavlja skupen jezik za opisovanje zdravja in z zdravjem povezanih stanj, omogoča boljšo komunikacijo med različnimi strokovnjaki, na primer tiflopedagogi in drugimi pedagoškimi delavci, psihologi, zdravstvenimi delavci, starši, načrtovalci zdravstvene, socialne, arhitekturne, kulturne, športne in izobraževalne politike. Omogoča primerjavo podatkov na meddržavnih nivojih in v različnih časovnih obdobjih ter nudi shemo za sistematično kodiranje podatkov.

V zgodnjem otroštvu je otrokovo funkcioniranje odvisno od nenehnega medsebojnega vpliva med otrokom in družino ali drugimi skrbniki v ožjem družbenem okolju. Zato otrokovo funkcioniranje gledamo v kontekstu družine. Tiflopedagog želi otroku in staršem omogočiti, da bi lahko z usmerjanjem aktivnosti sodelovali pri tistih aktivnostih, ki bi pri otroku spodbujale spoznavni razvoj, govorno jezikovni razvoj, socializacijo, razvoj vida in ostalih čutil, kompenzacijske veščine, samourejanje, fino motoriko in grobo motoriko ter orientacijo in mobilnost.

Cilj našega prispevka v obliki študije primera, je med drugim prikaz konkretne praktične uporabe MKF – OM za slepe in slabovidne majhne otroke vključene v zgodnjo obravnavo, kot temeljno podlago za načrtovanje celostne zgodnje tiflopedagoške obravnave in primerjanje napredka otroka v nekem časovnem razdobju, razvoj tiflopedagoške mreže na področju zgodnje obravnave, kakovostne študije in ukrepanje, kar vse prispeva k napredku in uspehu otroka, otrokove družine in družbe.

Vloga specialnega in rehabilitacijskega pedagoga v zgodnji obravnavi otrok s posebnimi potrebami

Urška **Kralj Pušnik**

CVIU Velenje

Zgodnja obravnava (v nadaljevanju ZO) je področje, ki zahteva še posebej kvalitetno timsko delo. Gre za področje, ki močno vpliva na otrokov nadaljnji razvoj in je prvi aparat nudenja pomoči družini, ki se jim je rodil otrok s posebnimi potrebami.

Zaradi tega smo v diplomskem raziskali, razsežnosti zgodnje obravnave in skladno s tem potrebe po raznoliki strokovni podpori. Posebej nas je zanimala vloga specialnega in rehabilitacijskega pedagoga (v nadaljevanju SRP) pri zgodnji obravnavi s primerjanjem različnih sistemov ZO po svetu.

Primarni cilj zgodnje obravnave je zagotavljanje uspešnih učnih izkušenj, ki preprečujejo ali minimalizirajo primanjkljaje otroka. To zagovarjajo tako teoretična izhodišča kot tudi različne študije in raziskave. Zgodnja obravnava otrok s posebnimi potrebami se odraža v višjem oziroma boljšem funkcioniranju posameznika s posebnimi potrebami, kot če te zgodnje obravnave in posledično intervencij ni.

Če želimo SRP večjo vlogo pri celostni zgodnji obravnavi, moramo najprej opredeliti naloge, ki bi jih v tem procesu opravljali:

- oblikovanje individualiziranega programa, ki zajema timsko delo, usmerjeno v otrokovo naravno okolje;
- aktivno in dosledno vključevanje družine v ZO otroka;
- izdelava načrta in komunikacija z drugimi institucijami, ki zagotavljajo podporo otrokom z motnjami v duševnem razvoju in njihovim družinam;
- delo z otrokom in skladno postopanje vseh udeleženi v izvajanje programa;
- informira družino o primernih izobraževalnih programih, o društvih, ki nudijo pomoč;
- izdelava celovitega sistema za evalvacijo učinkovitosti IP-ja (M. Bruder, 1993).

Poleg samih nalog, je pomembno tudi zavedanje, kaj za otrokov razvoj pomeni neposredno izvajanje DSP, izpeljane s strani SRP v ZO.

SRP ima znanje in je strokovno usposobljen, da lahko timsko delo pri zgodnji obravnavi otroka z motnjo v duševnem razvoju podkrepi, in sicer:

- z vajami in kontinuiranem delu izboljšuje otrokov zgodnji razvoj na področjih gibanja, jezika in zavedanja samega sebe ali okolice
- pomembno področje dela SRP je, ohranjanje na novo naučene dejavnosti in pomoč otrokom prenašanja le-te v druga življenjska okolja,
- individualizacija posameznih nalog in prenos individualno naučenega v funkcionalno znanje v skupini,
- SRP ima širino pri izbiri in uporabi različnih metodičnih pristopov k otroku,

skozi globalni princip dela ima znanje za prilagoditev določenega učnega procesa z jasnimi, dosegljivimi in merljivimi cilji in s sredstvi, ki so družini na razpolago v naravnem okolju in le-te na to z otrokom združi v smiselno celoto (Schmutzler, 1996).

Mobilno specialno pedagoško delo v vrtcu

Jasna **Bregar Krančan**

Vrtec Kolezija, Ljubljana

Začetki izvajanje dodatne strokovne pomoči otrokom s posebnimi potrebami v rednih oddelkih ljubljanskih vrtcev segajo v leto 1989, ko so v takratnih Viških vrtcih uvedli projekt z naslovom "Integracija otrok z odstopanjem v razvoju in vedenju". Projekt se je razvil v specialno pedagoško službo, ki danes izvaja pomoč otrokom s posebnimi potrebami, ki so vključeni v program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo, v vseh ljubljanskih vrtcih.

V prispevku orišem svoje pojmovanje mobilnega specialnega pedagoga kot nepogrešljivega strokovnega delavca vrtca pri vključevanju otrok s posebnimi potrebami v večinske oddelke. Opišem področja dela mobilnega specialnega pedagoga v vrtcu: nudenje dodatne strokovne pomoči otroku, nudenje podpore strokovnim delavkam v skupini, sodelovanje s starši obravnavanih otrok, sodelovanje z zunanjimi ustanovami, kjer je otrok obravnavan ter sodelovanje v kolektivu vrtca. Vključitev otroka s posebnimi potrebami v predšolski program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo zahteva veliko mero sodelovanja med vsemi, ki v vrtcu skrbijo za dobrobit otroka. En človek nikoli ne ve vsega, skupaj pa lahko najdemo rešitev za mnoge situacije, vendar si je treba vzeti čas za pogovor. Vedno je treba imeti pred očmi, kaj je najboljše za posameznega otroka.

Kaj je torej vloga mobilnega specialnega pedagoga v vrtcu? Mobilni specialni pedagog ni vzgojitelj, ni svetovalec, ni terapevt, ni nekakšen uradnik, ki pride in gre, ni "tovarna znanja", in ni čudodelnik. V času, ko tudi v vrtcih zaznavamo veliko usmerjenost v to, kako otrokom (in staršem) ponuditi »čim več«, da ne bi že v vrtcu nečesa "zamudili", se mi zavzemamo za otroke, ki pogosto ne zmorejo slediti natempiranosti in zahtevnosti vseh "koristnih" dejavnosti in ki bi zato lahko postali komu tudi breme.

Delo mobilnega specialnega pedagoga je zahtevno: po strokovni in človeški plati, kot tudi po fizični plati (menjave lokacij, načrtovanje poti, didaktičnih sredstev za delo). Dnevno delam z več otroki, v več oddelkih, na več lokacijah, z različnim didaktičnim materialom. Srečujem se z zelo različnimi ljudmi, nekatere razumem lažje, druge težje, poiskati moram besedo za vsakogar. Najti moram besede poguma in motivacije takrat, ko vem, da so bremena težka in da ni dovolj reči samo: "Saj bo." Pohvaliti moram malenkosti pri sodelavcih, saj je to najboljša motivacija. Iskati konkretne načine reševanja zapletenih situacij, včasih premikati meje običajnega ravnanja ali ozkega gledanja. Razmišljati, kaj je realno, kaj je možno, kaj izvedljivo.

Otrok s posebnimi potrebami je otrok našega vrtca, ki nam je zaupan v varstvo in pomoč. Vsi, ki sodelujemo pri njegovem vključevanju v redni oddelek vrtca pa iz izkušenj vemo, da nobena vključitev ni idealna ali uspešna sama po sebi (ker je morda takšen trend v svetu ali pa želja staršev, ali pa zato, ker jo omogoča zakonodaja...), ampak je takšna, kot jo naredijo ljudje, ki si za njo prizadevajo.

Razmišljanje o trenutni situaciji pri delu z otroki s posebnimi potrebami v predšolskem obdobju

Janja **Krautberger**

Vrtec Mladi rod, Ljubljana

V prispevku se avtorica dotika svojih razmišljanj o delu s predšolskimi otroki.

Preteklost, tri desetletja nazaj:

- V vrtcih so se za otroke s posebnimi potrebami oblikovali razvojni oddelki.
- V razvojne oddelke (RO) so se vključevali otroci z motnjo v telesnem in duševnem razvoju (otroci z lažjo in zmerno motnjo v duševnem razvoju, otroci s centralno motoričnimi motnjami, izjemoma otroci s težjo ali težko motnjo v duševnem razvoju).
- Program je izvajal specialni pedagog.
- Specialni pedagog se je povezoval s timom strokovnih delavcev inštitucije, kjer je bil otrok celostno voden (razvojne ambulante (RA), mentalno higienski oddelki (MHO) ...).
- Pojavila se je potreba po pomoči otrokom v rednih skupinah, ki so bili izrazito nemirni in so izstopali v svojem vedenju ali so nakazovali določena razvojna odstopanja – organizirala se je mobilna specialno pedagoška služba.
- Mobilni specialni pedagog se je vključeval v neposredno delo z otroki, ki so bili že timsko vodeni v RA ali MHO, tesno sodeloval s straši otroka in vzgojiteljico, včasih opravljal osnovno detekcijo.
- Zaposlovanje svetovalnih delavcev v vrtce.
- Izdaja priporočil za izvajanje specialno pedagoške pomoči.
- Pojav integracije in inkluzije – trend vključevanje otrok s posebnimi potrebami v večinske oddelke vrtca in posledično zapiranje RO.
- Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (težko pričakovan, veliko upanja ..)

30

Danes ob obilici sprememb zakonov, pravilnikov in stalni težnji k spremembi le teh, ko zopet čakamo na spremembe Zakona o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, je naše delo s predšolskimi otroki težje kot v preteklosti. Govorila bom le o mobilni specialno pedagoški službi. Navajam običajen primer, kako otrok s posebnimi potrebami pridobi pravico do specialno pedagoške pomoči v vrtcu, po tem, ko je tudi v ljubljanskih vrtcih priporočilo izgubilo »pravno moč« in so le odločbe postale merodajne, da otrok dobi pomoč.

Od začetka odkrivanja, ko vzgojitelj opozori svetovalnega delavca pa do izvedbe, ko otrok dobi specialno pedagoško pomoč, je vse preveč dolgotrajen proces.

V Ljubljani se lahko zahvalimo le posluhu financerja in naše svetovalke, da se specialni pedagog vključi v delo z otrokom takoj, ko starši podajo zahtevek za usmerjanje.

In tu se lahko vprašamo – je to zgodnje odkrivanje in obravnavanje otrok s posebnimi potrebami?

Z varčevalnim ukrepi smo izgubili tudi tesno sodelovanje z zunanjimi inštitucijami, CDZ.

Kaj si želim in kje vidim bodočnost?

- Predšolske otroke naj bi se usmerjalo šele v zadnjem letu obiskovanja programa za predšolske otroke.
- Za delo in specialno pomoč bi zadostovalo priporočilo tima v zdravstvenem domu ali inštitucije, kjer otrok celostno voden.
- Vsak vrtec bi moral imeti zaposlenega specialnega pedagoga, ki bi se vključeval tudi v preventivno delo, ne le v kurativo.
- Zakon o vrtcih bi moral imenovati tudi specialnega pedagoga kot del svetovalne in strokovne službe.
- Oblikovati bi bilo potrebno Zakon o zgodnji intervenciji otrok s posebnimi potrebami.
- Starši OPP bi morali imeti stalnega koordinatorja že od začetka odkritja težave.

Otroci s posebnimi potrebami v ljubljanskih vrtcih

Stanka **Gruden**

Vrtec Kolezija, Ljubljana

Skrb za otroke s posebnimi potrebami, ki so vključeni v večinske oddelke vrtcev se je v Ljubljani začela v Viških vrtcih in prerasla v ljubljanski model mobilno specialno pedagoške službe. Mobilne specialne pedagoginje so zaposlene v vrtcih, vodja svetovalka za otroke s posebnimi potrebami pa koordinira delo.

Sprva so otroci v vrtcu dobili pomoč specialne pedagoginje na podlagi ustnega dogovora z MHO pri Zdravstvenih domovih, nato na podlagi Priporočil, sedaj pa na podlagi odločb o usmeritvi.

»Analiza prejetih odločb otrok s posebnimi potrebami v ljubljanskih vrtcih« - stanje na dan 31.12.2009, 2010 in 2012 je pokazala, kako v okviru zakonodaje vidijo predšolske otroke komisije za usmerjanje, delavci v vrtcih pa imajo na to situacijo še drug pogled. Pridobljeni in analizirani so bili podatki:

1. v koliko vrtcih in koliko enotah delajo mobilne specialne pedagoginje,
2. kakšne opredelitve so zapisane v odločbah o usmeritvi,
3. koliko so bili stari otroci, ko so dobili odločbo,
4. koliko časa so že bili v vrtcu do prejema odločbe
5. ali se mobilna specialna pedagoginja strinja z opredelitvijo v odločbi, kako bi jo dopolnila.

Podatki med drugim kažejo, da dela večna mobilnih specialnih pedagoginj v enem vrtcu, v štirih enotah, podatki se vsako leto spreminjajo. Največ otrok je opredeljenih kot otroci z govorno jezikovno motnjo – med njimi največ otrok z lažjo govorno jezikovno motnjo, nato otroci z motnjo v duševnem razvoju – med njimi otroci z lažjo motnjo v duševnem razvoju, nato dolgotrajno bolni, gibalno ovirani. Večina otrok ima v odločbi zapisanih več opredelitev. Odločbo prejme največ otrok starih 5 let. Mobilne specialne pedagoginje se v več kot polovici primerov strinjajo z opredelitvijo v odločbi.

Podatki kažejo, da se povečuje število odločb, ker se dodatna strokovna pomoč v letu 2012 ne izvaja več na podlagi Priporočil. Opredelitve v odločbah kažejo veliko potrebo po logopedski pomoči. Odpirajo se vprašanja, kako zagotoviti čim hitrejšo pomoč otroku, postopki usmerjanja so predolgi.

V praksi pa se postavlja že vrsto novih vprašanj - kako otroka čim hitreje usmeriti v pravi program, če je vključen v prezahteven program. Nepokrito ostaja področje pomoči staršem - družini otroka s posebnimi potrebami. Zagotavljanje spremljevalcev otrokom v programu s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo, ki potrebujejo dodatno pomoč zaradi posebnih potreb (slepi, SAM, nemirni, dolgotrajno bolni

Zgodnja celostna skrb za predšolske otroke s posebnimi potrebami, ki so v ljubljanskih vrtcih vključeni v program za predšolske otroke s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo

Marta **Kocjančič**

Vrtec Miškolin, Ljubljana

Starši postajajo vse bolj ozaveščeni in vedo da so prav prva leta za vključevanje v vrtec in učenje njihovih otrok najpomembnejša.

Vključevanje otrok s senzornimi in gibalnimi težavami običajno poteka načrtovano, saj starši že ob vpisu vrtec seznanijo z otrokovimi težavami in potrebami po dodatni pomoči, manj načrtno pa je vključevanje otrok s težavami v duševnem razvoju, saj razen odstopanj v motoričnem razvoju mnogokrat ni drugih pokazateljev, ki v najzgodnejšem obdobju (prvem letu otrokove starosti) bremenijo otrokov razvoj in se razvojni zaostanki pokažejo kasneje, ko je otrok že vključen v redni oddelek vrtca.

Za predšolsko obdobje je značilna tesna povezanost duševnih in telesnih sposobnosti. Kolikor mlajši je otrok, toliko bolj je potrebna občutljivost in ustrezno načrtovane spodbude in ravnanja za njegov optimalni razvoj. Otroci s posebnimi potrebami v vrtcu potrebujejo dodatne, drugačne, prilagojene in zanje ustreznejše metode in oblike dela za premagovanje težav. Za uspešno pomoč otrokom s posebnimi potrebami v vrtcu je potrebno timsko sodelovanje delavcev različnih strokovnih profilov (strokovne skupine) in otrokovih staršev.

V Ljubljani so predšolski otroci, ki odstopajo v razvoju od vrstnikov, v predšolskem obdobju celostno obravnavani v zdravstvenih ali svetovalnih ustanovah. V vrtcih primarno preventivo izvajajo svetovalni delavci v tesnem sodelovanju s strokovnimi delavci vrtca in otrokovimi starši. Otroke, pri katerih so ugotovljene morebitne posebne potrebe na podlagi opazovanj strokovnih delavcev vrtca, svetovalni delavci v sodelovanju in s privolitvijo staršev usmerijo na diagnostične preglede v centre za duševno zdravlje zdravstvenih domov.

V večini ljubljanskih vrtcev je zaposlen eden ali tudi dva strokovna delavca za izvajanje dodatne strokovne pomoči, kar je poleg redkih občin v državi posebnost. Saj vse več vrtcev za izvajanje dodatne strokovne pomoči odloči za zaposlitev zunanjih sodelavcev.

Zgodnja strokovna obravnava je za otroke s posebnimi potrebami ključna, skupaj s primernim učenjem in vodenjem pomaga razviti pomembne otrokove razvojno pogojene sposobnosti in spretnosti, kot osnovo za vse nadaljnje učenje v šolskem obdobju. Brez sistematične specialno pedagoške pomoči bi se le te razvile v bistveno v manjši meri, kot je otrok sposoben.

Otrocih z okvaro centralnega živčnega sistema in vloga specialno rehabilitacijskega pedagoga

Sanja **Brumen**, Suzana **Krajnc Joldić**
CIRIUS Kamnik

Zgodnja obravnava otrok je pomembna za otroke, ki kažejo odstopanja v psihomotoričnem razvoju ali sodijo v skupino nevrološko rizičnih otrok. Z zgodnjo obravnavo otrok je potrebno pričeti takoj, ko se opazijo določena odstopanja v psihomotoričnem razvoju.

Poleg diagnosticiranja in dela z otrokom je zelo pomembno izobraževanje staršev. Lahko bi celo rekli, da je najvažnejše, saj so starši tisti, ki z otrokom preživijo največ časa. Starši lahko s pravnimi stimulacijami svojemu otroku omogočijo, da doseže maksimum v psihomotoričnem razvoju. Delo specialnega in rehabilitacijskega pedagoga bi moralo biti najprej usmerjeno v delo z družino in pripravo individualnega - osebnega programa dela doma. Izobraževanje družine je zelo kompleksno, saj zajema tako izobraževanje staršev kot tudi izobraževanje vseh, ki vsakodnevno prihajajo v kontakt z otrokom. Potrebno bi bilo, da bi specialni in rehabilitacijski pedagog posredoval družini osnovna znanja iz medicine, otroške razvojne psihologije, psihologije, komunikacije in dela z otrokom. Pri otrocih, ki imajo težave pri psihomotoričnem razvoju ima posebno mesto tudi igra.

Zgodnja obravnava je pomembna zaradi plastičnosti možganov. Plastičnost oziroma nevroplastičnost je vseživljenjska zmožnost možganov, da na podlagi novih izkušenj prerazporejajo živčne poti. Nek drugi del možganov lahko prevzame funkcijo poškodovanega dela. Nevroplastičnost je torej sposobnost možganov, da se z učenjem spreminjajo. Pomembno je dejstvo, da v prvih letih življenja možgani rastejo zelo hitro. Do tretjega leta starosti možgani dosežejo 80% svoje končne teže.

Raziskave kažejo, da otroci vključeni v terapevtsko-habilitacijske procese pred devetim mesecem starosti, pokažejo največ napredkov v motoričnem razvoju ter v ostalih veščinah. Pomembno je, da se vse obravnave pričnejo pred nastankom patoloških vzorcev gibanja, drža ter vedenja.

V prispevku bova predstavili model zgodnje obravnave otroka z okvaro centralnega živčnega sistema do vstopa v vrtec oz. šolo ter vlogo specialnega in rehabilitacijskega pedagoga.

Igram se in raziskujem - Družinsko orientiran pristop pri zgodnji obravnavi otrok s posebnimi potrebami

Barbara Šömen

Zavod za gluhe in naglušne, Ljubljana

Prispevek predstavlja družinsko orientiran pristop pri zgodnji obravnavi in delu z družinami z otroci s posebnimi potrebami (PP). Predstavljen terapevtsko-edukacijski pristop in klinična praksa sta utemeljena na integraciji pristopa Funkcionalnega učenja, teorije navezanosti in različnih psihodinamičnih teorij, ki se uporabljajo v psihoterapevtskih praksah.

Predstavljeni so bazični principi t.i. Učnih orodij, ki jih otroci uporabljajo pri vsakdanji igri in raziskovanju. Predstavili bomo povezave med kognitivnim in čustvenim razvojem. Prav dovolj varen in ljubeč odnos z otrokom je temelj, ki omogoča svobodo raziskovanja in učenje skozi igro. Otroci s PP imajo pogosto različne senzorične, motorične, zaznavne in kognitivne težave. To je razlog, da pri otrocih s PP stopnja anksioznosti pri soočanju z izzivi vsakdanjega življenja lahko presega stopnjo radovednosti. Starši otrok s PP so pri soočanju z njihovimi različnimi potrebami pogosto zmedeni in ne vejo, kako se ustrezno odzvati ter resnično povezati s svojim otrokom. Celotna družina, in predvsem starši, že v času zgodnje obravnave potrebuje čas in izkušnjo, kaj in kako je zares »biti z otrokom« na način, ki bo dovolj spodbuden za igro in raziskovanje. Ključen proces za psiho-dinamično usmerjeno delo z otrokom s PP je regulacija afekta. Terapevt s svojo čustveno naravnostjo v terapevtski uri zagotavlja t.i.»holding«, ki se kaže skozi strukturo in specifične pogoje igralnega okolja. Ta postane dovolj varen, da se starši v njem lahko naučijo drugačne čustvene odzivnosti in novih spretnosti vodenja in spodbujanja svojega otroka s PP. Skozi tak proces se otrokove vedenjske in druge posebnosti konstruktivno integrirajo v družinski sistem. Prav to pa je temelj in eden ključnih ciljev zgodnje obravnave. Ta postane priložnost za učenje drugačnih starševskih veščin, otroci s PP pa razširijo obseg in kvaliteto raziskovalne igre, s tem pa tudi kvaliteto učenja in radovednosti v vsakdanjem življenju.

V prispevku bomo zgornja teoretična izhodišča predstavili in analizirali skozi študijo primera na video posnetku.

Primer dobre prakse uspešnega timskega dela in sodelovanja s starši pri odkrivanju in obravnavi OPP v Vrtcu »Martin Krpan« Cerknica

Bernarda **Okoliš**, Erna **Zabukovec**

Vrtec Martin Krpan Cerknica, Cerknica

Pri svojem delu se strokovni delavci našega vrtca trudimo, da bi otroku s težavami ponudili vse, kar potrebuje za optimalen razvoj. Pri tem imamo neprecenljivo podporo vodstva in občine ustanoviteljice. Vsi skupaj se namreč zavedamo, da je pri delu z otroci s posebnimi potrebami ključno zgodnje odkrivanje težav in čim prejšnja pomoč otroku in njegovi družini. Dodatno strokovno pomoč tako lahko nudimo, še preden otrok pridobi to pravico z odločbo o usmerjanju.

Z leti se je pri delu z otroki s težavami v našem vrtcu oblikoval način dela, ki se vsakič znova izkaže kot zelo uspešen. Strokovne delavke se s svetovalno delavko običajno posvetujejo takoj, ko pri določenem otroku opazijo kakršnekoli posebnosti. Le-ta se vključuje v delo oddelka, išče pomoč pri specialni pedagoginji in zunanjih institucijah, vsi skupaj pa aktivno delajo z družino in z otrokom.

Obdobje odkrivanja težav otroka in seznanjanje staršev z njimi, je izredno zahtevno, občutljivo in stresno za strokovne delavce, še mnogo bolj pa seveda za starše. Zavedamo se, da je soočanje staršev težavami otroka dolgotrajen proces, med katerim preživljajo različne faze sprejemanja in prilagajanja na življenje z drugačnim otrokom. Pri tem nam je v veliko pomoč osebna izkušnja življenja z otrokom s posebnimi potrebami naše specialne pedagoginje.

Kako vse skupaj poteka v praksi našega vrtca, bova predstavili na primeru štiriletnih dvojčic, ki sta se v vrtec vključili malo pred dopolnjenim drugim letom starosti. Sedaj sta obe opredeljeni kot otroka z zmerno motnjo v duševnem razvoju in dolgotrajno bolni. Pri obeh so izraženi znaki spektroatistične motnje.

Ko se mama dvojčic sedaj spominja obdobja soočanja z drugačnostjo svojih deklic pravi, da je tudi sama sicer ugotavljala, da je njun razvoj drugačen od razvoja drugih otrok, vendar si tega ni hotela priznati (ker je za vse težave krivila sebe). Na začetku je bila jezna, polna sovraštva do vseh, ki so ji skušali povedati, da njeni hčerki potrebujeta pomoč. Sedaj pravi, da je bila (in je) v vrtcu najbolj zadovoljna s celostnim pristopom do družine, predvsem s tem, da so si delavci vzeli čas tudi zanjo, ne le za otroke. Na ta način se je počutila sprejeta in razumljena. Na glas je lahko spregovorila o svojih strahovih, dilemah in stiskah, ki jih je (in jih) doživljala v zvezi z deklicama, posledično pa tudi v odnosu med vsemi člani družine. Meni, da enostavno ni pravega načina, kako staršem povedati o težavah njihovega otroka. Odpor do ljudi, ki te informacije podajo, je neizbežen.

Vsi skupaj smo morali vložiti ogromno trdega dela, da smo dosegli to, kar smo. V vrtcu smo bili marsikdaj na robu obupa. Danes nam seveda ni žal za noben trenutek, ki smo ga vložili v delo z družino. Naše delo lahko primerjamo z vzgojo bambusa. Ta rastlina prvo leto ne zraste skoraj nič, drugo in tretje tudi ne, četrto leto pa nenadoma požene in zraste tudi 40 cm.

Pomen zgodnje logopedске obravnave otrok s posebnimi potrebami

Barbara **Ogričević**

Kranjski vrtci, vrtec Mojca - razvojni oddelki, Kranj

Razlog, zakaj naj bi se logopedi (specialisti s področja razvojno-nevrološke obravnave) že v najzgodnejšem, pred-govornem obdobju, vključevali v zgodnjo odkrivanje in preprečevanje motenj hranjenja je, da za hranjenje in govor uporabljamo iste mišice in govorne organe.

Če je prisotna motnja hranjenja, lahko kasneje pričakujemo tudi težave v govorno-jezikovnem razvoju in razvoju komunikacije.

Motnje hranjenja so pogost spremljajoči pojav različnih bolezni in stanj. Če se jim pri rokovanju pridružijo še številne negativne izkušnje, se lahko prehodna težava spremeni v obliko abnormnega vedenjskega vzorca, ki za otroka, starše, osebe v bolnišnici ali v vzgojno-izobraževalnem sistemu, predstavlja veliko stisko.

V zadnjih letih (od leta 2008-2012) strokovni delavci opažamo povečanje števila otrok z razvojnimi in nevrološkimi težavami, prav tako pa narašča število otrok, pri katerih že ob rojstvu opažamo težave s hranjenjem.

Z zgodnjo obravnavo motenj hranjenja je možno preprečiti razvoj patoloških vzorcev gibanja v področju oro-facialnih struktur in se približati normalnemu razvoju primarnih oralnih funkcij. S tem pomagamo otroku zgraditi dobre temelje za kasnejši razvoj komunikacije, govora in jezika.

Timsko delo pri zgodnji obravnavi otrok s posebnimi potrebami v predšolskih oddelkih s prilagojenim programom v Kranju

Barbara **Ogričevič**, Jana **Gartner**, Danica **Štern**

Kranjski vrtci, vrtec Mojca - razvojni oddelki, Kranj

V konceptu razvojnega oddelka je poudarek na zgodnji obravnavi in interdisciplinarnem pristopu, prepletanju dela vseh članov tima za dosegostega cilja in nadgradnji individualnih terapij v dnevni dejavnosti otrok. Zelo pomemben član tega tima so tudi starši.

Fizioterapevt je pogosto prvi terapevt, h kateremu je otrok s pp napoten. To je seveda logično, če vemo, da se vsaka razvojna težava v večji ali manjši meri odraža na gibalnem področju. S terapijo je potrebno začeti čim prej, da bo otrok preko pravih gibalnih in čutnih izkušenj zgradil dobre temelje za kognitivni razvoj.

Razlog, zakaj naj bi se logopedi (specialisti s področja razvojno-nevrološke obravnave) že v najzgodnejšem, pred-govornem obdobju, vključevali v zgodnje odkrivanje in preprečevanje motenj hranjenja je, da za hranjenje in govor uporabljamo iste mišice in govorne organe.

Z zgodnjo obravnavo motenj hranjenja je možno preprečiti razvoj patoloških vzorcev gibanja v področju oro-facialnih struktur in se približati normalnemu razvoju primarnih oralnih funkcij. S tem pomagamo otroku zgraditi dobre temelje za kasnejši razvoj komunikacije, govora in jezika.

Specialni in rehabilitacijski pedagogi v razvojnem oddelku skušamo otroku prek igre ponuditi veliko možnosti za zaznavanje samega sebe in okolja. Vzorci, ki jih otrok pridobiva v individualni terapiji morajo postati del njegovih vsakdanjih aktivnosti.

Prehajanje med različnimi programi vrtca – skupno učenje za inkluzivno učenje in življenje

Božena **Stritih**, Viktorija **Šter**, Andreja **Škvarč**, Marija **Volk**
Vrtec Najdihojca, Ljubljana

V prispevku želimo predstaviti model »prehajanja med različnimi programi vrtca«, ki smo ga v okviru inovacijskega projekta ZRSS v vrtcu Najdihojca Ljubljana razvijali več let. Menimo, da je primer odlične prakse in lahko tudi pomembni segment ustrezne »Early Intervention«, tj. izraza, ki v dobesednem prevodu presega slovenski izraz »obravnavava«. V našem okolju pod tem razumemo predvsem, da OPP potrebuje veliko različnih oblik individualne obravnave s strani odraslih, na način, kot ga prakticirajo v ambulantni obravnavi znotraj medicinskih ustanov (npr. pri pediatru, fizioterapevtu, pri logopedu, spec. pedagogu ...). Sodobna psihološka, pedagoška, spoznanja nevroznosti pa kažejo, da se vsi predšolski otroci, ne samo tisti brez PP, učijo še kako drugače. Pomembni za učenje OPP so tudi drugi otroci, taki, ki zmorejo. Da jih lahko opazujejo, posnemajo, da so z njimi v različnih spontanah igralnih situacijah, brez vnaprej ozko določenih ciljev (dosežkov), kot jih imajo sicer vse individualne specialne obravnave.

Zato smo v vrtcu poskušali razviti tak način dela za OPP iz razvojnega oddelka, kjer bi v večji meri upoštevali sodobna znanstvena in strokovna spoznanja ter načelo socialne inkluzije. Strokovne delavke, specialni pedagoginji iz razvojnega oddelka in vzgojiteljice iz izbranih večinskih (rednih) oddelkov skupaj načrtujejo, izvajajo, spremljajo in evalvirajo različne oblike in dejavnosti v času prehajanja med prilagojenim in rednim kurikulum. To niso več tradicionalna občasna druženja OPP iz razvojnih oddelkov z ostalimi (npr. ob praznovanjih), kjer so le-ti največkrat le pasivni udeleženci (bolj za dekoracijo), niti se ne poskuša OPP predhodno pripraviti, da bi se potem čim manj razlikovali od večinskih otrok. Za čas »prehajanja« strokovne delavke skupaj kreirajo različne skupne vsakodnevne igralne učne situacije za OPP in večinske otroke, kjer so aktivnosti različno strukturirane in vodene ter potekajo v različnih časovnih obdobjih (dnevno, tedensko), cilji pa so prilagojenimi razvojno procesno in individualno za vsakega OPP. Ker ostaja večina otrok iz razvojnih oddelkov večino časa, ki ga preživijo v vrtcu, ločenih od vsakodnevne dogajanja v ostalih oddelkih, se kot razloge za takšno izključenost najpogosteje navajajo ovire v otroku (različno izraženi razvojni primanjkljaji, motnje...). Neredko pa se ne pozabi povedati še, za kaj vse bi bili prikrajšani »normalni otroci, če bi morali biti več časa z OPP. Da je premik od tradicionalnega (ločevalnega) izobraževanja k inkluzivnemu resnično zahteven miselni in izvedbeni preobrat za vse strokovne delavce, ugotavljamo pri delu z OPP v našem vrtcu že ves čas. Kar kmalu po začetku inovacijskega projekta smo prišli do uvida, da so pri tem pogostejše in večje ovire drugi in drugje (npr. prepričanjih in stališčih odraslih o OPP, pomanjkanje in zavračanja novejših strokovnih znanj in praks, nepripravljenost za timsko delo, pomanjkanje razumevanja in podpore s strani vodstva...), ne pa toliko otrokove posebnosti same.

Predstavitev učbenikov in priročnikov za slovenski znakovni jezik

Katja **Krajnc**

Zavod za gluhe in naglušne Ljubljana

Znakovni je poseben jezik, ki ima svoja slovnična pravila in temelji na drugačnih sistemih kot govornjeni jeziki. Prav zato je dragocen, zanimiv in uporaben za mnoge ljudi.

Znakovni jezik je zelo uspešen način komunikacije ne le za gluhe temveč tudi za otroke s posebnimi potrebami, ki težko osvojijo govornjeni jezik (otroci z motnjo avtističnega spektra, otroci z Downovim sindromom, ...). Za najmlajše otroke, ki nimajo težav s sluhom pa so otroški znaki pomoč pri komunikaciji še predno spregovorijo. O dobrih rezultatih uporabe otroških znakov pri dojenčkih priča tudi ravnokar zaključen projekt Tiny signers, ki je prejel evropsko jezikovno priznanje.

Na Zavodu za gluhe in naglušne že vrsto let organiziramo tečaje za slovenski znakovni jezik. Tečajev se udeležujejo tako gluhe osebe kot njihovi sorodniki in prijatelji, strokovni delavci in mnogo drugih, ki se z gluhoto srečujejo profesionalno ali pa zgolj po lastnem interesu. Udeleženci so vseh starosti. Učbeniki za slovenski znakovni jezik so nastajali vrsto let, vzporedno s tečaji za učenje slovenskega znakovnega jezika na Zavodu za gluhe in naglušne v Ljubljani. S kolegico Ljubico Podboršek sva napisali in izdali učbenika za prvo in drugo stopnjo, za tretjo stopnjo pa je učbenik v tisku. Poleg učbenikov je izdan tudi priročnik za učitelje ter lekcije v video obliki. V srednji šoli je znakovni jezik v predmetniku in omenjena gradiva so pripomoček pri pouku. V prispevku bom predstavila gradiva za poučevanje slovenskega znakovnega jezika.

Frepy - Otrokom prijazna gradiva za razvijanje jezikovnih sposobnosti

Helena **Matavž**

Andragoški zavod Maribor – Ljudska univerza

Andreja **Sever**

OŠ Janka Padežnika, Maribor

V prispevku predstavljamo gradiva, ki so nastala v okviru Programa vseživljenjskega učenja, podprogram Comenius, v mednarodnem projektu Frepy. Slovenska partnerja v projektu, ki ga je koordinirala Univerza Vytautas Magnus iz Litve, sta bila Andragoški zavod Maribor – Ljudska univerza in OŠ Janka Padežnika Maribor.

Pri pregledu gradiv za zgodnjo obravnavo otrok z jezikovnimi težavami (specifične učne težave, govorno-jezikovne motnje) in otrok priseljencev smo ugotovili, da obstajajo veliki primanjkljaji in potrebe po njih.

Učenci, pri katerih so bile jezikovne težave prepozno prepoznane in niso bili deležni ustrezne obravnave, imajo nenehne težave v obdobju izobraževanja. Njihov uspeh je odvisen od sposobnosti na neverbalnem področju, kar ni dovolj za doseganje optimalnih rezultatov.

Z ustreznimi učnimi gradivi lahko učencem zelo pomagamo.

V projektu Frepy smo oblikovali 2 sklopa gradiv, ki se pojavljata v tiskani (namizni) obliki in v interaktivni (spletni obliki) in upoštevata značilnosti in potrebe učencev ter dognanja terapevtov, ki se ukvarjajo z otroki s tovrstnimi težavami. Na voljo so v slovenskem, litovskem, estonskem in nemškem jeziku za otroke starosti od 4 do 8 let. V obliki iger, ugank, pesmic, zgodbic, sličic jih lahko uporabljajo starši in učitelji pri delu z otroki.

Set iger v tiskani obliki vsebuje namizno igro s kocko "Svetovna tekma", večnamensko magnetno tablo "Uporabi domišljijo, ustvarjaj in pripoveduj" in kartice za pripovedovanje "Zabavne zgodbe".

Igre FREPY razvijajo jezikovne spretnosti. Z igranjem izboljšamo in razvijamo izgovorjavo, besedni zaklad, slovnico, pripovedovalne in bralne veščine. Prav tako igre izboljšujejo miselne in socialne veščine ter kompetence.

Interaktivne igre na planetu FREPY

Na spletu lahko najdemo 24 iger. Pisane ilustracije, nepričakovani dogodki, zabavne animacije, zvočni učinki in druge privlačne lastnosti planeta bodo pritegnile otrokovo pozornost in ga motivirale za reševanje nalog.

Večnamenske igre pripomorejo k doseganju vsestranskih učnih ciljev in izboljšanju jezikovnih spretnosti na področju glasoslovja, besedišča, pomenoslovja in slovnice. Otroci lahko igrajo posamezno ali z odraslimi, na primer z učitelji, terapevti, starši, prijatelji ali skrbniki. Internetna platforma iger je uporabni učni pripomoček za jezikovno podporo, ki jo lahko uporabijo tako vzgojitelji, učitelji ali specialni pedagogi kakor tudi nestrokovnjaki.

Igre se delijo v štiri velike sklope glede na jezikovne spretnosti, ki jih želimo izboljšati. Oblikovali smo igre za besedišče, slovnico, branje in pripovedovanje.

Zgodnje odkrivanje in obravnava osnovnošolskih otrok s čustvenimi in vedenjskimi motnjami

Ksenija **Seršen**

OŠ Veržej, Veržej

V prispevku bom govorila o otrocih s čustvenimi in vedenjskimi motnjami, ki so nameščeni v vzgojni zavod Veržej oziroma obiskujejo Osnovno šolo Veržej. Strokovnjaki čustvene in vedenjske motnje opredeljujejo kot širok spekter, ki sega od neprilagojenosti do nenormalnih čustvenih odzivov, so mnogovrstne in se pojavljajo v različnih oblikah in težavnostnih stopnjah. Koboltova (2011) navaja, da težave praviloma nastajajo dolgo časa ali pa so plod nenadnih hudih izgub in pritiskov. Avtorji poročila Otroci in mladostniki s hudimi motnjami vedenja – analiza stanja (2011) navajajo dejstva o vse več otrocih z zelo kompleksno naravo čustvenih in vedenjskih motenj, s specifičnimi in različnimi potrebami oziroma s tako imenovanimi »hudimi motnjami vedenja«. Podobno problematiko ugotavljamo tudi zaposleni v Osnovni šoli Veržej, ki jo obiskujejo otroci iz šolskega okoliša ter otroci iz vzgojnega zavoda Veržej. Kot navaja Krajncan (2006), je namestitev otroka v vzgojni zavod zadnja rešitev, ki je ustrezna samo takrat, kadar je ta ukrep zaradi neugodnih posledic za otroka neizbežen. Vendar se kljub temu dejstvu zaradi vse več otrok s »hudimi motnjami vedenja« zaposleni v našem zavodu v zadnjem času večkrat sprašujemo o pravočasnosti namestitve posameznega otroka v zavod in ob kakšnem posamezniku tudi o ustreznosti namestitve v tak zavod. Ugotavljamo, da so posamezniki k nam nameščeni prepozno, ko se kljub timskega delu vzgojiteljev in učiteljev, sodelovanju z različnimi strokovnjaki in starši otrok, kljub individualnemu delu z otrokom, prilagoditvam, ki so otroku na voljo, kaže minimalni napredek. V prispevku bom predstavila obravnavo otroka z izrazitimi čustvenimi in vedenjskimi motnjami pri katerem gre za izredno kompleksno problematiko. Navedla bom težave s katerimi se srečujemo učitelji in vzgojitelji.

Vse več zavodov se odloča za ustanavljanje stanovanjskih skupin, v katerih se mladim začasno uredijo bivanjske razmere, pomoč pri učenju, vzgojitelji pa jim nudijo oporo, mentorstvo in svetovanje. Tudi mi že nekaj časa ugotavljamo, da bo treba našo ponudbo razširiti tudi s takšno obliko. Naša prizadevanja v tej smeri so začasno zastala zaradi krizne situacije v naši državi.

Učenci s težjo obliko čustvenih in vedenjskih težav iz vzgojnega doma na razredni stopnji OŠ Veržej

Maja **Majer**

OŠ Veržej, Veržej

Učitelji in učiteljice vse pogosteje izražamo prepričanje, da so učenci vsako leto bolj vzgojno zahtevni, da je njihovo vedenje nesprejemljivo, da so vedno bolj verbalno in fizično agresivni. Kljub temu pa je v Slovenskem pedagoškem prostoru zaznati slabo informiranost na področju pomoči, obravnave in svetovalne dejavnosti na tem področju.

V večini primerov prehodi otrok in njegova družina dolgo pot do namestitve v vzgojni zavod. Kadar se otrokove težave izražajo v najhujši možni obliki in kadar tudi starši izrazijo vzgojno nemoč, šola obvesti pristojen Center za socialno delo, da družina potrebuje pomoč. Postopek traja še nekaj časa, in ko so izčrpane zadnje možnosti, sledi odločba o namestitvi v vzgojni zavod. Ugotavljamo, da se nekatere enote centrov za socialno delo pogosteje obrnejo po pomoč v vzgojne zavode. Ti predstavijo družini zavod kot eno izmed oblik pomoči, ki jim je na voljo in ne kot kazen za njihove starševske sposobnosti. Pri namestitvi v vzgojni zavod ima pomembno vlogo tudi soglasje staršev.

Veljavne normative in standarde je nujno potrebno ohraniti, saj učitelj in otrok s hudimi čustvenimi težavami razvijeta dober odnos skozi daljše obdobje, omogočeno mora biti čim bolj individualno delo. "Čustvene in vedenjske težave veljajo za najbolj zahtevno skupino težav za obravnavo v rednih oblikah izobraževanja (ne glede na to, če je dodatna podpora na voljo ali ne)" (Kauffman in Landrum, 2009, v Stoutjesdijk, et al. 2012, str. 93).

V prispevku bom predstavila domski oddelek (obiskujejo ga otroci iz vzgojnega zavoda) na razredni stopnji OŠ Veržej. Na tej stopnji je omogočeno, da učitelj počasi razvije z otrokom dober odnos. Učitelj ima pregled nad dejavnostmi skozi celi dan in lahko predvidi kdaj mora prilagoditi potek usvajanja učnih vsebin, da ne postane učno delo skozi šolski dan prenaporno in preobsežno. Prav tako imamo dober pregled nad količino domačih nalog in ob vsakodnevnem sodelovanju z vzgojitelji v zavodu razporedimo otrokovo učno delo.

V prispevku bom predstavila nekatere strategije, ki so se izkazale kot uspešne pri delu z mlajšimi otroki s čustvenimi in vedenjskimi težavami na razredni stopnji. Ti otroci so v novem okolju, obkroženi z odraslimi, ki jim poskušamo s svojim vedenjem in ravnanjem pokazati ustrezne vzorce. Mlajši učenci so bolj motivirani za pohvalo ob dobro opravljenem delu. V četrtem razredu jim veliko pomenijo ocene, kmalu ugotovijo, da so le-te odvisne od njihovega vloženega truda. Postanejo jim pomembne in pogosto z njimi dosežejo tudi pohvalo pri starših ali drugih njim pomembnih odraslih. Zavzemajo se za čim pogostejše odhode domov, saj so za njih starši najpomembnejši ne glede na to kakšni so. Tudi strokovne delavce šole in zavoda mlajši učenci v večini primerov sprejemajo z določeno mero spoštovanja. Tako je otrok pri nas delež strokoven obravnave, socialne in emocionalne podpore ter prvih primernih vedenjskih vzorcev, ki jih bo v odrasli dobi še kako potreboval.

S prispevkom želim opisati situacijo in strategije s katerimi lahko dosežemo izboljšanje nekaterih otrokovih učnih, emocionalnih in socialnih dosežkov pri starostni skupini na razredni

stopnji. Popolnoma drugačna zgodba se kaže na predmetni stopnji, kjer je delo učiteljev oteženo predvsem z otrokovim zavedanjem družinskega okolja iz katerega prihaja, ob tem se sočasno pojavijo prve težave adolescence in negotovost glede lastne prihodnosti.

S predstavljenim želim opozoriti na pomen zgodnjega odkrivanja otrok s čustvenimi in vedenjskimi težavami in na vzgojni zavod kot obliko zgodnje/pravočasne pomoči, ki jim že v zgodnjem obdobju nastanka omogoča pridobivati ustrezne vedenjske vzorce, ki omogočajo otrokov boljši socialni, emocionalni in učni napredek, dokler so še v obdobju razvoja in lahko ponotranjijo ustreznejše oblike.

Pozno odkriti učenci z učnimi težavami v osnovni šoli

Nataša **Koprivnik**

OŠ Loče

Vsi otroci, ki potrebujejo določene prilagoditve in pomoč pri vzgoji in izobraževanju so otroci s posebnimi potrebami, med njimi so tudi učenci z učnimi težavami. Velikemu delu teh otrok se nudijo prilagoditve in pomoč po splošnih določilih šolske zakonodaje. Na šoli opazimo, da do izrazitejših učnih težav pri otrocih pride v drugem triletnem letu osnovne šole.

V prvem triletnem letu starši še zmorejo pomagati učencem in zato učiteljice največkrat zaznajo učne težave otrok v drugem triletnem letu osnovne šole. Učna snov je zahtevnejša, bolj kompleksna, abstraktna in starši velikokrat ne znajo ter ne zmorejo več pomagati otroku, ki ima učne težave. Pri nujenju pomoči takemu učencu upoštevamo petstopenjski model pomoči. Učiteljica najprej pomaga otroku v razredu z dodatno razlago, individualnim podajanjem navodil, mu omogoči prilagoditve za katere meni, da bodo koristile učencu. Učenec obiskuje dopolnilni pouk, prav tako mu pomoč nudijo tudi v oddelkih podaljšanega bivanja. Kadar je učenec kljub temu neuspešen, učiteljica predlaga staršem, da bi se v proces nujenja pomoči vključila tudi šolska svetovalna služba in po potrebi tudi specialna pedagoginja. Starši se takrat velikokrat počutijo osebno prizadete, otrokovo šolsko neuspešnost velikokrat doživljajo kot osebni neuspeh. Strah jih je, da bodo otroci za vse življenje zaznamovani in težko se sprijaznijo, da njihov otrok potrebuje v učnem procesu določene prilagoditve, pomoč za premagovanje ovir in primanjkljajev ter učno pomoč. Obdobje sprejemanja drugačnosti otroka je različno dolgo. Dolžina tega obdobja in pripravljenost sprejetja pomoči je velikokrat odvisna od izkušenj znancev, odnosov in komunikacije med udeleženci v šoli. Ob sprejetju drugačnosti, si starši želijo takojšnje pomoči, ki naj bo zagotovljena v čim večji meri.

Eden izmed vzrokov za kasnejše odkrivanje in obravnavanje otrok z učnimi težavami je kadar so starši skupaj z otrokom napoteni na pregled v ustrezne zunanje inštitucije (na primer: pedopsihološka ambulanta). Včasih se zgodi, da starši ne peljejo otroka na pregled ali zato ker ne želijo drugega mnenja ali ker nočejo čakati oziroma zaradi dolgotrajnosti pregleda ali menijo, da otroku zadostuje šolska učna pomoč. Nekateri starši, katerih otroci so bili prepoznani kot učenci z učnimi težavami, se s tem ne morejo sprijazniti, zato tudi ob prehodu ravni zahtevnost ne želijo, da imajo njihovi otroci odločbo in tudi ne zaprosijo zanjo.

Dobra komunikacija in zaupanje med strokovnimi delavci sta ključna pri zgodnjem odkrivanju in obravnavanju otrok z učnimi težavami. Na pedagoških sestankih in na pedagoških konferencah učiteljice opozorijo na učence s težavami. Svoja opažanja delijo tudi s starši. Z njihovim sodelovanjem iščejo skupne rešitve, strategije za izboljšanje učenčevih težav, s ciljem izboljšanja učenčevega znanja in v smeri njegove osebne rasti.

Metode dela z OPP in odkrivanje njihovih težav v obšolskih dejavnostih na OŠ Franceta Prešerna Kranj

Jurij **Marussig**

OŠ Franceta Prešerna, Kranj

Razvoj medicine, psihologije in pedagogike je v zadnjem desetletju prinesel vrsto sprememb v procesu vzgoje in izobraževanja. Vse tri veje znanosti ob sočasnem prepletanju in tesnem sodelovanju odkrivajo otroka in njegove posebnosti čedalje bolj celostno ter podrobno. Hkrati so pripomogle k razvijanju povsem nove paradigme, t.i. inkluzije, ki je nadgradnja integracije. Tako se tudi in zlasti v pedagogiki gradi na povsem novem mišljenju, ki je pravzaprav najvišji nivo obravnavanja otroka kot celovite bio-psiho-socialne osebnosti z vsemi svojimi značilnostmi in posebnostmi. Tako otrok s posebnimi potrebami ni več stigmatiziran, izločen iz socialne sredine, saj ima v inkluziji enake pravice in možnosti izobraževanja, seveda glede na svoje zmožnosti in potrebe.

Inkluzija je najvišji nivo zavedanja družbe, da so vsi posebni in enkratni in da poteka vzgojni in izobraževalni proces v obeh smereh. Otroci s posebnimi potrebami niso drugačni, le način dojemanja sveta je pri njih drug, drugače kompleksen in zaznaven. Da bomo našli skupne točke, stičišča in skupaj nadaljevali poti do znanja, se moramo učiti dvosmerno, tako mi od njih, kakor oni od nas.

Eden ključnih momentov, kjer lahko najdemo veliko stičnih točk med nami in OPP, je delo z njimi v obšolskih dejavnostih, kjer niso v prvi vrsti pomembni učni cilji, temveč ustvarjalnost in socializacija OPP. In prav skozi te dejavnosti se otroci tudi čustveno in osebnostno odprejo. Na ta način pa lahko odkrijemo še marsikatero tako čustveno, kot učno težavo OPP. Hkrati pa s temi dejavnostmi krepimo osebnostno celovitost in samopodobo OPP. Sam, kot učitelj tem otrokom nudim precej obšolskih dejavnosti, s katerimi premagujemo najrazličnejše težave in ovire. V tem prispevku sem tako opisal moje dejavnosti z OPP, poleg dodatne strokovne pomoči, ter moja spoznanja o težavah in problemih, ki so se pokazali ob izvajanju dejavnosti.

Mali "Zmajčki" v CUDV Draga, enota DC Fužine

Mateja **Zagožen**

CUDV Draga, Ig

Kot »Zmajčke« nas je poimenovala 5 letna sestra dečka, ki je vključen v predšolsko skupino Dnevnega centra Fužine, enote CUDV Draga, Ig.

Skupina šteje 5 otrok. Stari so od dve do sedem let. Trije so slepi oz. slabovidni, vsi imajo težave na področju gibanja, senzorične, kognicije ter nemalo zdravstvenih težav. Predstavitve je namenjena vpogledu v naš vsakdan, načrtovanje dela, igre in vseh majhnih korakov, ki pomenijo njihov in naš razvoj.

Obravnava predšolskih otrok s posebnimi potrebami je specifična. Ni dokončnih diagnoz, odpira se mnogo vprašanj, iščejo se nove poti, preko katerih bi otroci kar najbolje napredovali. Starši so polni iskanj, želja, pričakovanj, pa tudi svežih ran in razočaranj.

Prilagojen vzgojno-izobraževalni program je s svojimi področji le ogroditelj načrtovanja za delo s predšolskimi OPP. Vodi me spoznanje, da sta gibalni in senzorni razvoj osnova kognitivnemu razvoju. Pomembno vlogo pripisujem čustvenemu in socialnemu razvoju posameznika, zlasti pridobivanju občutka varnosti.

Predvsem pa želim izpostaviti pomen sodelovalnega pristopa vseh strokovnjakov in drugih oseb, ki delajo z otrokom in živijo z njim-njo. Vsi skupaj pripravljamo načrt dela, izmenjujemo informacije, iščemo nove cilje, evalviramo dosežene uspehe in morebitne težave, ki so se pojavile tekom obravnav.

Specialni rehabilitacijski pedagog potrebuje usmeritve glede gibanja posameznih otrok, ki bodo omogočala npr. dobro kontrolo glave, ker je ta nujna za učenje sporazumevanja. Tu se že vključi logoped, s katerim išče načine za dobro komunikacijo. Katere vrste sporazumevanja se bo otrok učil? Bo to govor, PECS, druge oblike nadomestne komunikacije? Delovni terapevt pripomore k načrtovanju potrebnih pripomočkov, hranjenja itd. Celoto tvori tudi redno spremljanje zdravstvenega stanja otrok, izmenjave informacij ob sprejemu in odhodu otroka domov.

Pri delu s predšolskimi OPP spoznavam in uporabljam metode dela, ki ustvarjajo dobre temelje za njihovo učenje in razvoj. Kratko bom predstavila MNRI po dr. Masgutovi (Integracijo otroških refleksov in Taktilno integracijo, kot dela le-te), Funkcionalno učenje, TLP (The Listening Program) ter PECS (Picture Exchange Communication System).

Ogledali si bomo kratke filmčke o sodelovanju specialnega rehabilitacijskega pedagoga s starši, logopedom, fizioterapevtom in delovnim terapevtom.

Začeti zgodaj in v ustreznem programu je pogoj za uspeh

Tatjana **Prusnik**

Vrtec pod Gradom, Ljubljana

Deček, rojen kot nedonošenček je bil ves čas voden v razvojni ambulanti. Po pregledu pri psihologu je bilo izdano priporočilo za DSP pred vstopom v vrtec. Pred vstopom v vrtec sem imela pogovor z mamo, ki mi je pripovedovala o dečkovih posebnostih. Deček je ob vstopu v vrtec kazal zaostanke na vseh področjih z izrazitimi odstopanji v vedenju, senzorni integraciji in govoru. Pričeli smo z analizo vedenja po metodi Teacch - koncept ledene gore. Uporabili smo metodo Funkcionalnega učenja za razvoj igre in učenja, ponudili smo mu veliko senzornih izkušenj. Deček se je tekom leta počasi umirjal, bilo je manj agresivnega in avtoagresivnega vedenja. Izrazito je napredoval na področju govora v smislu besednega zaklada, kazal je izjemen spomin. Staršem smo predlagali postopek usmerjanja in pregled pri dr. Macedoni zaradi suma na SAM. Deček je bil usmerjen kot dolgotrajno bolan otrok. Z zgodnjo intervencijo, timskim pristopom k delu in sodelovanju staršev se je stanje dečka izboljšalo v maksimalnem obsegu. Z ustreznimi pristopi smo omilili oziroma spremenili vedenjsko odzivanje dečka in napredek pri osvajanju postopkov in socialnemu približevanju k vrstnikom. Opisan primer je uspešen zgodnji timski pristop pri delu z otrokom z MAS v ustreznem programu.

Kje na poti smo zgrešili smer in kako jo spet najti

dr. Apolonija **Klančar**

OŠ Žiri

OŠ učitelji se srečujemo z vse več izzivi, ki ne izhajajo iz nepoznavanja poučevanega predmeta ali didaktike, ampak jih lahko uvrstimo v okvir vzgojne problematike, saj zmotijo potek pouka in spodbudno učno okolje.

Slovenska OŠ se je zavezala načelu inkluzije OPP, s čimer se je zahtevnost pedagoškega dela še povečala. Vzgojni problemi so postali tako pereči, da so OŠ primorane vzpostaviti svoj vzgojni načrt. Učitelji moramo v razredu, ki ima npr. 24 otrok, od teh dva izrazite motnje pozornosti, eden motnje vedenja, štirje so identificirani kot nadarjeni, trije pa imajo hude grafomotorične težave, vzdrževati disciplino. Vzgoja se lahko sprevrže v prevzgojo neprimernih socialnih interakcij. S takimi izzivi se učitelji soočamo redno.

Izkušnje kažejo, da vse več otrok izkazuje težave na področju pozornosti, vedenja in fine motorike. Dr. Dennison, dr. Sally Goddard Blythe, dr. Hannafordova in dr. Masgutova ugotavljajo, da jim ne nudimo pravočasne, učinkovite in redne opore - predvsem ker nismo prepoznali vzrokov težav, ampak večinoma samo etiketiramo njihove posledice. Podobno je trdila Maria Montessori, ki je vzgojne in učne probleme razumela kot odraz neprimernega okolja, ki ne razume otrokovih pravih potreb. Omenjene avtorje, podobno kot dr. Erica Jensena, družijo zavezanost iskanju pedagoške paradigme, ki bi otroka obravnavala bolj celostno in uspešneje upoštevala tudi *biološka* izhodišča, ki opredeljujejo njegov razvoj, učenje in učni uspeh. Ugotavljajo, da je v tej paradigmi ločevanje umsko – telesno – duševno nesmiselno.

Spregovorili bomo o tem, kako obravnavo OPP doživlja učitelj, razpet med otrokove potrebe, različna mnenja strokovnjakov in šolski vsakdan, v katerem je on tisti, ki z otrokom preživi največ časa in ocenjuje njegovo znanje. Kakšne so praktične podobe prilagajanja OPP in nudenja pomoči? Kaj je možno in kaj utopija? Kako merimo ustreznost in učinkovitost pomoči? Kako si predstavljamo celovito obravnavo? Česa si želijo učitelji in česa starši? Kaj od njih terjajo ravnatelji? Kako so lahko v OŠ, kjer velika večina učenja in ocenjevanja terja hitro, avtomatično in natančno branje, zapisovanje in poslušanje, uspešni otroci, ki imajo izrazite grafomotorične težave in težave z branjem? Koliko je takih otrok? Katere so značilnosti otrok, ki se npr. znajdejo v 1. nivojski skupini, imajo IP in najpogosteje ne pišejo domačih nalog? Kako prepoznavamo pojave, ki ju v tujini imenujejo *underachievement* in *learned helplessness*?

Ob konkretnih primerih bomo ugotavljali, kakšni vzorci se na področju OPP zarisujejo v slovenski praksi. Izmenjali bomo dobre in slabe izkušnje in pogledali, kako se s temi izzivi spoprijemajo v tujini. Predstavili bomo izsledke akcijske raziskave o *Vplivu gibanja na učne dosežke učencev in vzpostavitev spodbudnega učnega okolja*, ki je še v teku in v katero je vključenih 26 4. in 5. razredov OŠ, in nekaj predlogov, kakšno obravnavo OPP si želimo učitelji ter zakaj.

Smer ⇒ GIBANJE: uporaba preprosta, učinek zagotovljen

mag. Tadeja **Rupar**

OŠ Antona Janše, Radovljica

V zadnjih letih se je v slovenskih šolah drastično povečalo število učencev z govorno-jezikovnimi težavami, težavami z grafomotoriko, težavami na področju pozornosti in koncentracije ter ostalimi učnimi težavami. Za učinkovito odpravljanje omenjenih težav je seveda vitalnega pomena njihovo zgodnje odkrivanje ter ustrezna obravnava, ki vsekakor mora poseči v sam srž problematike in ne zgolj v površinsko korekcijo. Na tem mestu smo se dolžni kritično dotakniti otrokovega zgodnjega razvoja z vidika poznavanja osnovnih principov 'normalnega razvoja' na eni strani ter z opazovanjem trendov 'sodobne' družbe na drugi strani. Ob tem so na mestu vprašanja 'Kaj je danes drugače, kot je bilo v preteklosti? Česa imajo otroci več in česa manj?' in seveda na koncu 'Kako to preseči?' oz. 'Kako na čim bolj naraven način vzpodbujati spretnosti, ki so ključne za učno uspešnost?' Odgovor na zadnje vprašanje nam ponujajo programi in metode, ki so v svoje izhodišče postavili gibanje. Gibanje, ki je v človeku tisto prvinsko gibalno njegovega lastnega razvoja. Večletno izvajanje t.i. senzomotoričnih programov v specialno pedagoški praksi, kot so Brain Gym® ter ostali programi Edukacijske kineziologije¹, Taktilna integracija®² in Integracija refleksov®³, potrjuje njihovo intervencijsko vrednost. V prispevku se bomo dotaknili bistvenih izhodišč gibalnega razvoja s poudarkom na pomenu integracije dinamičnih in posturalnih refleksov v povezavi z gibalnimi aktivnostmi iz sistema Brain Gym® ter pomena naravnega učenja, osnovanega na integraciji uma in gibanja, kar zagotavlja izkustveno učenje in odkrivanje ter podkrepitev lastnih notranjih mehanizmov razvoja.

¹ avtorja dr. P.E. Dennison in G.E. Dennison

² avtorica dr. S. Masgutova

³ avtorica dr. S. Masgutova

Smer ⇒ SENZORNA INTEGRACIJA: zgodnja detekcija

Kristina Miljančič

Detekcija v zgodnjem otroštvu otrok s posebnimi potrebami in tistih, ki bodo imeli pri kasnejšem šolanju manjše ali večje težave, ter defektološka diagnostika je v Slovenskem prostoru zelo skromna in brez jasne vloge specialnega pedagoga. Žal večino otrok s težavami, kjer ni vključena motnja, bolezen ali primanjkljaj, do ustrezne pomoči in obravnave nikoli ne pride. Prav obravnava otrok s posebnimi potrebami v predšolskem obdobju se je izkazala kot zelo učinkovita in uspešna podpora pri otrokovem razvoju in dobra popotnica za življenje. S strokovnimi pristopi v zgodnjem otroštvu pripomoremo h kasnejšemu kvalitetnejšemu življenju, še toliko bolj če se obravnave izvaja v zato prilagojenem prostoru – senzorni sobi.

Vpeljevanje novih pristopov, kot so *senzorna integracija*, *Nevro – sensory – motor and reflex integration* po dr. Masgutovi ter specialno pedagoške obravnave pri predšolskih otrocih prinesejo v samo uro večjo dinamiko, notranjo motivacijo, hitrejšo napredke, kar pri otrocih pripomore h kakovostnejšemu življenju.

Z novimi pristopi delujemo predvsem na nevrološki bazi, na temelju, ki je za vedenje in težave otroka ključen. »Primarno gibanje se prične že v neonatalnem obdobju. Refleksi v maternici pripravljajo sistem telo-možgani na porod in na delovanje v času po porodu. Samo gibanje služi tudi za razvoj živčnega sistema in mielinizacije.« (Masgutova 2007). Primarni gibi tako niso samo pomembni za fizični razvoj ampak tudi »...intelektualni, čustveni, in osebni razvoj človeka,... refleksi pa so osnova za rast in razvoj« (Masgutova 2007) oz. nevrofiziološka osnova v razvoju za otrokovo gibanje. Učna uspešnost se prične s fizičnim razvojem v prvih devetih mesecih življenja, ko otrok razvija posturalne spretnosti, ki bodo vse življenje podpirale koordinacijo velike in fine motorike.

Zgodnje odkrivanje otrok s težavami v razvoju v vrtcu Nova Gorica

Tatjana Podgornik

Vrtec Nova Gorica

Pri svetovalnem delu z otroki in strokovnimi delavkami sem spoznala, da zgodnje odkrivanje otrok s posebnimi potrebami ne poteka sistematično. V ta namen sem za vzgojiteljice pripravila obrazec Predlog za svetovalno delo z otrokom, ki ga izpolnijo takrat, ko pri posameznem otroku opazijo težave v razvoju. Zavedam se, da je odkrivanje otrok s težavami v razvoju odgovorna in težka naloga, kar pa ne bi smelo biti razlog za odlašanje z njim. Omenjeni obrazec je zelo preprost za izpolnjevanje in bo sčasoma potreboval dopolnitve, a za enkrat zadostuje, da se strokovne delavke zavedajo pomena zgodnjega odkrivanja in da o otrokovih težavah seznanjajo starše.

Z omenjenim obrazcem želim:

- da bi v Vrtcu Nova Gorica sistematično odkrivali in spremljali otroke s težavami v razvoju,
- da bi otroke s težavami v razvoju odkrili čim prej,
- da bi otroka, pri katerem bi odkrili težave, spremljali kontinuirano.

Tako pridobimo na času:

- ko lahko z otrokovimi odstopanji seznanjamo starše,
- ko lahko otroka spremljamo in se na osnovi timskega dela in sodelovanja s starši odločamo o najprimernejši obliki pomoči: usmeritvi, moji individualni pomoči ali zgolj svetovanju staršem.

Če je otrok odkrit prepozno v predšolskem obdobju, se namreč srečamo s številnimi težavami. Predvsem pa je za starše šokantno kar naenkrat slišati, da z otrokom nekaj ni v redu, za kar pogosto okrivijo vzgojiteljico, ki jih je prva seznanila s težavo, še posebej, če leto ali več pred tem na otrokove težave niso bili opozorjeni. Starši imajo namreč pravico do sprotne izmenjave informacij in poglobljenega razgovora o otroku. Ker je sprejemanje otrokove drugačnosti dolgotrajen proces, starši potrebujejo čas, da o otrokovi težavi razmislijo, se z njo soočijo in jo sprejmejo. Prav zato menim, da jih je z otrokovimi težavami treba na primeren način seznanjati sproti in jim dati čas, da se ji prilagodijo. Pri tem je strokovna pomoč in podpora staršem ključnega pomena, da v teh težkih trenutkih soočanja z otrokovo drugačnostjo, niso prepuščeni samim sebi.

Zgodnje odkrivanje otrok s težavami v razvoju in soočanje staršev z otrokovo drugačnostjo, je zelo zahtevna naloga tudi za strokovne delavce. Glede na to jim bom v začetku marca 2013 dala v izpolnjevanje vprašalnik, s katerim bi rada pridobila njihova stališča o tem, dvome, pomisleke, mnenja, predloge in želje in na osnovi tega ugotovila, kaj jim povzroča največ težav. Na osnovi zbranih informacij in v dogovoru z vodstvom vrtca, bi jim v prihodnjem šolskem letu skušala preko izobraževanj ponuditi tiste vsebine, o katerih bi želeli pridobiti dodatno znanje za lažje prepoznavanje in kvalitetnejšo obravnavo otrok s težavami v razvoju.

MLADI ŠPORTNIK – prilagojen športni program za otroke z motnjami v duševnem razvoju v starosti od 2-7 let

Tatjana **Visočnik**

OŠ Gustava Šiliha, Maribor

Mladi športnik je prilagojen športni program za otroke z motnjo v duševnem razvoju v starosti od 2-7 let. Zasnovala ga je Specialna olimpijada z željo, da se tudi predšolskim otrokom s posebnimi potrebami zagotovi primerne oblike motoričnih aktivnosti, ki bodo ugodno vplivale na njihov razvoj.

Program je zasnovan na način, da omogoča veliko variacij in prilagajanja individualnim potrebam otrok, zato ga lahko prilagodimo tudi otrokom z drugimi motnjami v razvoju.

Program smo kot prvi v Sloveniji pričeli izvajati v Predšolskih oddelkih s prilagojenim programom pri Osnovni šoli Gustava Šiliha v Mariboru v šolskem letu 2011/2012. Prilagodili smo ga svojim potrebam in rezultati so bili odlični. Otroci so tedensko izvajali različne aktivnosti po programu. Pridobljeno znanje smo posredovali tudi staršem na športnih dnevih in zaključnih športnih igrah, kjer so otroci za svoj trud prejeli tudi medalje.

Eden od ciljev programa je širjenje znanja med družinske člane otroka s posebnimi potrebami. Starši spoznajo, kaj njihov otrok zmore, obenem pa pridobijo koristno znanje in se ob vsem še zabavajo. Seznanijo se z družino Specialne olimpijade in so že v predšolskem obdobju seznanjeni z možnostmi udeleževanja na različnih športnih področjih, ki jih Specialna olimpijada ponuja.

Program je primeren kot predpriprava otrok na nadaljnje udeleževanje v različnih športnih panogah Specialne olimpijade. Za vse otroke, ki nimajo motnje v duševnem razvoju, pa program nudi obogatitev gibalnih dejavnosti, ki jih že izvajamo v vrtcu v okviru našega programa. Spoznali smo, da izvajanje vaj ugodno vpliva na pridobivanje različnih motoričnih spretnosti, povežemo ga lahko z različnimi področji učenja (matematika, jezik, skrb zase). Otroci se med izvajanjem vaj zabavajo, predvsem pa so pri svojem delu uspešni in pridobivajo pozitivne povratne informacije.

Vse gibalne dejavnosti lahko izvajajo tudi otroci brez težav v razvoju. Prav to je odlična priložnost za načrtovanje skupnih uric med različnimi skupinami otrok. Skupine, kjer so vključeni otroci s posebnimi potrebami lahko povabijo k igram vse druge otroke in pripravijo zanimive urice skupnega druženja.

V novembru 2012 smo primer dobre prakse izvajanja programa predstavili tudi nekaterim vrtcem, ki imajo vključene otroke s posebnimi potrebami. Želja snovalcev programa in naša želja je, da se program razširi v čim več ustanov in v zanimivih športnih igrah zajame čim več otrok.

Program lahko izvajajo vsi, ki se seznanijo s potekom dela po posebnem vadbenem priročniku, ki vsebuje tudi CD s posnetki vaj ter primeri dobre prakse.

Vaje so zasnovane tako, da otrok počasi napreduje od enostavnejših do zahtevnejših aktivnosti. Vsekakor pa je vse vaje mogoče prilagoditi, nadgraditi in vključiti tudi lastne ideje.

Izpostavili bi naslednje prednosti, ki jih program ponuja:

- Seznanjanje z gibanjem že v zgodnjem obdobju.
- Pridobivanje novih izkušenj, zaznavanje sebe, okolja.
- Seznanjanje z različnimi gibalnimi pripomočki: npr. pisane rutice, žoge, valji, kar lahko povežemo s področjem senzorne integracije – seznanjanje in organiziranje različnih dražljajev iz okolja.
- Učenje preko gibalnih izzivov kar ugodno vpliva na otrokov kognitivni razvoj.
- Popolnoma individualna prilagoditev vaj vsakemu posamezniku.
- Dobra evalvacija in beleženje napredka pri delu z otrokom za vsakega strokovnega delavca, ki izvaja vaje.
- Možnost sodelovanja s starši preko skupnih vadbenih uric, prikaz dela z otrokom, svetovanje glede dela doma.
- Obogatitev že obstoječega programa dela z otroki s posebnimi potrebami.
- Povezovanje z drugimi institucijami, ki izvajajo program in izmenjava primerov dobre prakse.

Sodelovanje v mreži Specialne olimpijade Slovenije.

Obogatitvene dejavnosti v predšolskih oddelkih s prilagojenim programom Maribor - primer dobre prakse

Vanja **Heric**

OŠ Gustava Šiliha, Maribor

V vrtcih že vrsto let ponujajo obogatitvene dejavnosti za otroke.

Tudi v predšolskih oddelkih s prilagojenim programom Maribor, smo se odločili, da zraven vsakodnevne specialno pedagoške obravnave ter tedenske fizioterapije, logopedске obravnave in delovne terapije, otrokom ponudimo še dodatne aktivnosti.

Ob pripravi programov in pripravljenosti sodelovanja s strani strokovnih delavcev ter staršev, smo za otroke pripravili naslednje dejavnosti:

- Terapevtsko plavanje po metodi Halliwick
Plavamo v bližnjem kopališču.
  - o Enkrat tedensko plavajo otroci v spremstvu strokovnih delavk. V bazenu poteka enourno plavanje.
  - o Intenzivni trodnevni tečaj v spremstvu staršev
Pri tej obliki plavanja otroke spremljajo starši, strokovne delavke in terapevtke pa posredujemo svoje znanje in izkušnje na starše.
- Prvi smučarski koraki
  - o Pozimi se otroci POPP Maribor seznanijo z gibanjem na snegu. Spoznajo smučarsko opremo, jo preizkusijo, na snegu občutijo težo smučarskih čevljev. Najbolj pogumni se ob pomoči spustijo po vrteškem gričku.
  - o Dvo ali trodnevno smučanje na Pohorju je namenjeno otrokom, ki se lahko obdržijo na smučeh. Smučanje poteka postopoma, s predhodno skupinsko gibalno uro.. Smučanja se udeležijo tudi starši otrok, ki bi želeli spoznati tehnike in posebne prijeme za smučanje otrok.
- Igralno terapevtske urice za otroke
  - o To aktivnost, izvaja delovna terapevtka. Enkrat mesečno za vsako skupino pripravi dejavnosti in igre, ki pripomorejo k senzorni integraciji, komunikaciji in gibalni interakciji otrok.
- Knjižni nahrbtnik
  - o Logopedinja pripravi zgodbo ali pravljico, ki jo otroci v nahrbtniku odnesejo domov. Cilj te dejavnosti je, da doma s starši preberejo ali na kak drugačen način spoznajo zgodbo. Starši svojo izkušnjo zapišejo v zvezek in dodajo kako fotografijo ali celo videoposnetek aktivnosti, ki so jo izvajali
- Palček Bralček
  - o Vsako leto izberemo nabor otroških slikanic, ki jih bomo zajele v okviru dejavnosti. Nato individualno, glede na potrebe otrok, pripravimo predstavitev posameznih zgodbic. Otrok skozi leto zbira izdelke ali delovne liste, ki jih izdelava glede na temo.

- Tačke pomagačke
  - o Ob sodelovanju z društvom za terapijo s pomočjo psov, otrokom nekajkrat na leto omogočimo srečanje in igro s prav »posebnim« psom. Otroci se ob tem sproščajo in osvajajo navade in pravila rokovanja z živaljo.
- Prvič od doma
  - o Dejavnost je nastala ob razmišljanju o osamosvajanju otrok s posebnimi potrebami.

Vsako leto izvedemo dejavnost v dveh delih:

- Dvodnevno druženje- pri tem otroci prespijo v vrtcu. Delo je organizirano ena na ena in poteka od popoldneva prvega dne, do zajtrka naslednjega dne. Pri tem je poudarek na možnosti, da otrok eno noč prespi brez staršev.

Trodnevno druženje- otroke iz vrtca odpeljemo v Sončkov dom v Vrtilah. Delo je organizirano ena na ena in poteka od popoldneva prvega dne, ko se odpeljemo v telovadnico ali gibalnico in nato v dom v Vrtilah. Tam prespimo in drugi dan sledijo aktivnosti v naravi. Prespimo še eno noč in se vrnemo v vrtec.

Terapija z živalmi v zgodnji obravnavi

Božena **Bončina** Vadnu

Vrtec Kolezija, Ljubljana

V program razvojnega oddelka že četrto leto vključujemo aktivnosti in terapijo s pomočjo živali. V skupino vsakih štirinajst dni prihajata Urša in njen pes Sky, terapevtski par iz društva »Ambasadorji nasmeha«.

Na srečanjih kombiniramo individualno delo s skupinskim igranjem in opazovanjem aktivnosti ter pri tem upoštevamo odzive otrok. Postopno v igro vnašamo tudi terapevtske elemente. Urša vodi psa v različnih položajih, strokovne delavke pa z vsakim otrokom, glede na njegove posebnosti in sposobnosti, izvajamo dejavnosti, s katerimi s pomočjo psa podpiramo njegov razvoj na različnih področjih.

Izvajamo aktivnosti in položaje za podporo razvoju grobe motorike: opora otrokovemu telesu v različnih položajih, spodbujanje simetrične uporabe rok, pravih gibalnih vzorcev, stimuliranje manj aktivnih delov telesa. Stimuliramo vestibularni sistem - utrjevanje in zadrževanje ravnotežja (sede, stoje), razvijamo fino motoriko - pripenjanje, odvezovanje, prijem, spust, pobiranje, odpiranje dlani, zadržanje predmeta v roki (povodec).

Sky je odličen motivator za otroke na področju govora in komunikacije: pozdravljanje, posnemanje glasov, klicanje po imenu, dajanje preprostih navodil.

Z vodenjem psa v igralnici ali v okolici vrtca, poleg gibalnega razvoja, spodbujamo orientacijo in načrtovanje poti.

Otrokom, še posebej težko gibalno oviranim in otrokom s hudimi okvarami senzornih sistemov, telesni stik s psom omogoča doživljanje močnih senzornih izkušenj preko različnih senzornih poti: dotikamo se mehke dlake z različnimi deli telesa, občutimo dihanje in s tem povezano enakomerno nihanje pasjega trupa, zaznamo premikanje, telesno temperaturo, vidno zaznavanje in spremljanje, prepoznavanje po zvoku (slepa deklica), stimuliranje in sproščanje dlani in stopal z jezikom, specifičen vonj živali ...

Otroke navajamo na primeren odnos do živali: kako se psu približamo, kje ga lahko božamo, kaj mu ustreza in česa ne smemo. Otroci glede na svoje sposobnosti sodelujejo v skrbi za žival: prinesejo mu vodo, mu obrišejo mokre šape, slinast gobec.

Z aktivnostmi prenehamo, kadar opazimo, da je pes utrujen ali vznemirjen.

S pomočjo psa otrokom omogočamo pridobivanje različnih zaznav. Zaznave v možganih »potujejo« skozi limbični sistem, ki jih čustveno obarva. In ravno čustva pomembno vplivajo na intenzivnost zaznav v ustreznih možganskih centrih. V sproščenem stiku s psom so zaznave intenzivnejše in procesi učenja učinkovitejši. Pes vodi socialno interakcijo na intuitiven način in stimulatивно vpliva na doseganje zastavljenih ciljev.

Naše dosedanje izkušnje s terapevtskim parom potrjujejo ugotovitve raziskav o pozitivnem vplivu živali na otroke s posebnimi potrebami. Tudi v obdobju zgodnje obravnave je to lahko ena izmed poti, ki krepi otrokovo pripravljenost za učenje in se dotakne njegovih čutnih poti na poseben način.